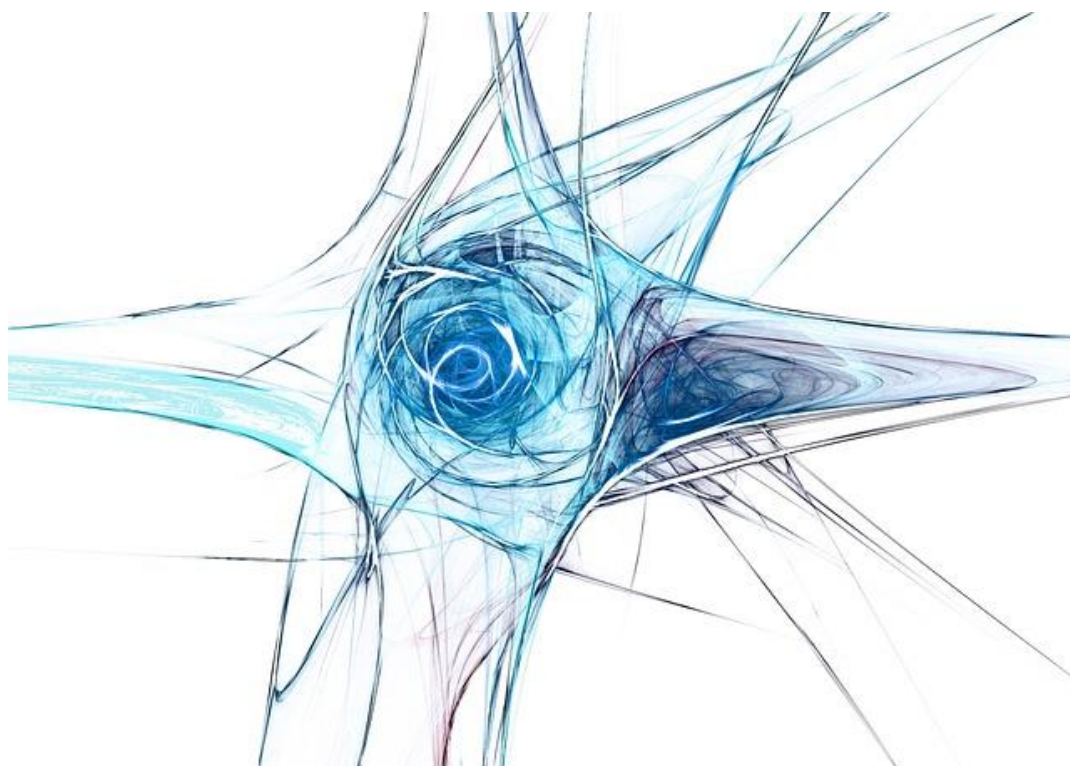

Från innovativ till hållbar samverkan i tider av krig och kris

Slutrapport i NODs följeforskning

2022

Malin Lindberg

Professor vid Luleå tekniska universitet

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
2. NODs bakgrund och verksamhet	4
2.1 NODs uppkomst och utgångspunkter	5
2.2 Former för NODs insatser	7
2.3 Processen kring NODs insatser	9
2.4 Deltagare och medarrangörer i NODs insatser.....	10
3. Teman i NODs insatser	13
3.1 Corona-pandemin	13
3.2 Hållbar omstart och Agenda 2030	15
3.3 Ukraina-kriget	17
3.4 Demokrati	18
3.5 Miljö och klimat	20
3.6 EU	22
3.7 Moms- och skattefrågor	23
3.8 Offentlig upphandling	25
3.9 Öppna data och digitalisering	26
3.10 Övriga teman	27
4. NODs mervärden och utmaningar	28
4.1 Abstrakta ambitioner och praktisk nytta	28
4.2 Relationen till andra forum och former.....	30
4.3 Parternas engagemang	35
4.3.1 Parternas gemensamma engagemang.....	35
4.3.2 Regeringspartens engagemang	37
4.3.3 Civilsamhällespartens engagemang	37
5. Slutsatser – från innovativ till hållbar samverkan	40
5.1 Innovativ samverkan.....	40
5.2 Mervärden för parterna.....	42
6. Referenslista	44

1. Inledning

Denna rapport är en del i den följeforskning som genomförts 2020-2022 i Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället (NOD)¹. Syftet med rapporten är att bidra till planeringen, genomförandet och uppföljningen av NODs verksamhet. Rapporten riktar sig i första hand till NODs parter och kansli, men kan även läsas av andra intresserade.

Följeforskningen innebär att forskare följer NODs verksamhet och bidrar till kunskapsbaserad reflektion i den löpande verksamheten.² Huvudfrågan för följeforskningen är vilka innovativa samverkansformer som omfattas i NODs verksamhet, samt vilka mervärden³ som detta skapar för de involverade organisationerna och för samhället i stort. Följeforskningen har en interaktiv forskningsansats, där forskare och samhällsaktörer gemensamt utvecklar nya kunskaper utifrån praktiska erfarenheter.⁴ Det innebär att följeforskningens resultat regelbundet presenteras och diskuteras med NODs kanslipersonal, styrgrupp och andra berörda aktörer. Materialet till följeforskningen samlas in genom deltagande observationer vid NODs möten och aktiviteter, intervjuer med NODs kansli och styrgrupp, samt dokumentstudier av NODs skriftliga material, till exempel nyhetsbrev, mötesprotokoll och verksamhetsberättelser.

Tidigare har två rapporter publicerats som en del i följeforskningen. Den första rapporten, som publicerades 2020, handlade om NODs omställning under corona-pandemin, NODs mervärden för parterna från regering och civilsamhälle, samt lärdomar från tidigare forskning om överenskommelser mellan dessa parter.⁵ Den andra rapporten, som publicerades 2021, handlade om NODs former för dialog och samråd, hållbar omstart i kölvattnet av pandemin, samt innovativiteten och hållbarheten i NODs verksamhet.⁶ I föreliggande rapport, som publiceras 2022, presenteras följeforskningens slutliga resultat och slutsatser.

¹ <https://www.nodsverige.se/>

² Medverkande forskare är [Malin Lindberg](#), professor vid Luleå tekniska universitet, och [Niklas Hill](#), dåvarande doktorand vid Stockholms universitet och nuvarande forskare vid Södertörns högskola.

³ Med mervärden menas här möjligheter och nytta utöver parternas övriga verksamheter och arenor.

⁴ Se t.ex. Aagaard Nielsen & Svensson 2006

⁵ Lindberg & Hill 2020

⁶ Lindberg 2021b

2. NODs bakgrund och verksamhet

NOD är en nationell stödstruktur för dialog och samråd mellan regeringen och civilsamhället. Med hjälp av stödstrukturen ska dialoger och samråd kunna initieras och genomföras inom alla de politikområden som regeringen verkar inom, utifrån behov. Syftet är att underlätta samspelet mellan regering och civilsamhälle genom att tillhandahålla mötesplatser, facilitera möten om enskilda sakfrågor, samt administrera mer långsiktiga dialogprocesser.⁷ Förhoppningen är att det ska öka långsiktigheten och förutsägbarheten i parternas relation, där ett ”gott samspel” dem emellan ses som centralt för en ”god samhällsutveckling”.⁸ En NOD-anställd beskriver värdet av verksamheten på följande sätt:

”För mig [...] känns det rätt självklart varför NOD behöver finnas. Jag har till exempel [arbetat] i kultursektorn och ser hur den här funktionen saknas i ett sånt sammanhang – en hyfsat neutral part som faktiskt har stor förståelse för [civilsamhällets] förutsättningar och, ibland, även frustration över att inte riktigt nå fram. Samtidigt som det [i NOD] finns en stor förståelse för statsapparaten, som ibland saknas inom civilsamhället.”⁹

NODs parter utgörs av Sveriges regering, utifrån ministern som ansvarar för civilsamhällesfrågor¹⁰, samt nationella paraplyorganisationer från det svenska civilsamhället. Hittills har 18 paraplyorganisationer¹¹ anslutit sig till NOD, vilka i sin tur samlar över 680 riksorganisationer. NOD leds av en styrgrupp med sju företrädare från civilsamhällets anslutna organisationer¹² och fyra företrädare från Regeringskansliet¹³. Den praktiska verksamheten sköts av ett kansli, med en kanslichef och fyra medarbetare. NODs kansli är organisatoriskt placerat hos en värdorganisation¹⁴ som är formell arbetsgivare för kansliets anställda och som förvaltar verksamhetens ekonomiska medel. NODs verksamhet finansieras genom statsbudgeten, där medlen utbetalas i form av ett statligt bidrag från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF).

⁷ <https://www.nodsverige.se/om-nod/>

⁸ Regeringens skrivelse 2008/09:207, sid 32

⁹ Mailkorrespondens 221010

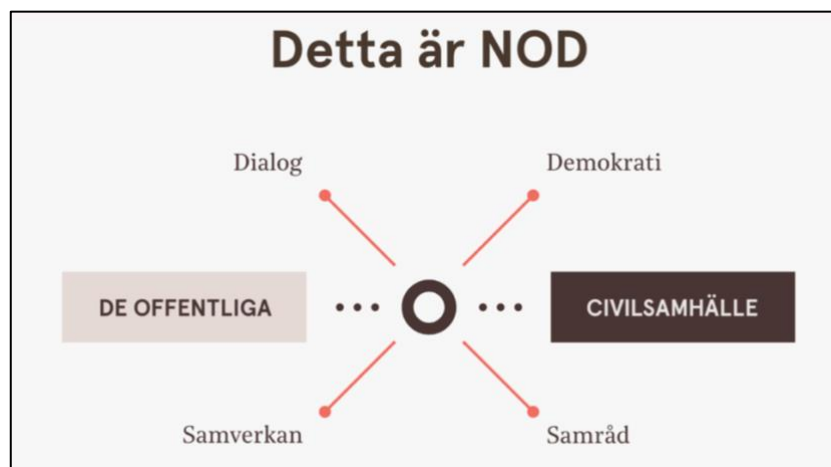
¹⁰ För närvarande Jakob Forssmed, socialminister på Socialdepartementet

¹¹ Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd (ArbetSam), Civilsamhällets organisationer i samverkan (Civos), CONCORD Sverige, Famna – riksorganisationen för idéburen välfärd, Forum – idéburna organisationer med social inriktning, Fritidsodlingens Riksorganisation (FOR), Funktionsrätt Sverige, Giva Sverige, Ideell kulturallians, IOGT-NTO, KLYS, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU), Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa (NSPH), Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige (SIOS), SKOOPi – de arbetsintegrerande sociala företagens intresseorganisation, Sveriges konsumenter, Sveriges kristna råd, Sveriges kvinnoorganisationer

¹² Civos, Forum, Funktionsrätt Sverige, Giva Sverige, Ideell Kulturallians, LSU, Sveriges kristna råd

¹³ Tjänstepersoner vid enheter med huvudansvar för sakområdena civilsamhälle (vid Socialdepartementet), Agenda 2030 (vid Klimat- och näringslivsdepartementet) samt integration och arbete mot segregation (vid Arbetsmarknadsdepartementet).

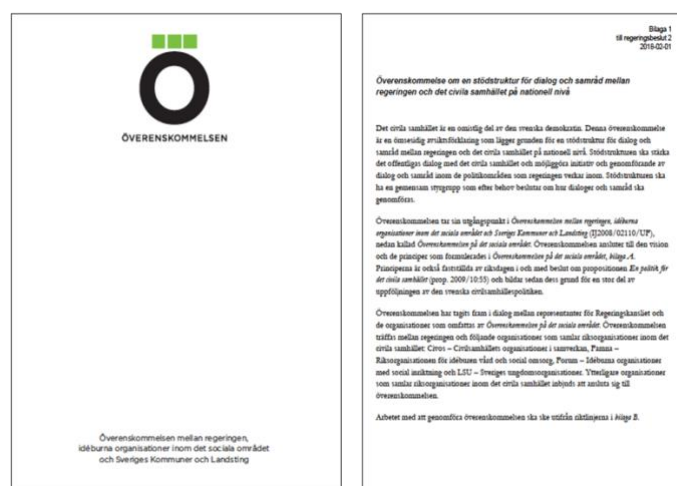
¹⁴ Forum – idéburna organisationer med social inriktning

Figur 1. Illustration av NOD.¹⁵

2.1 NODs uppkomst och utgångspunkter

NOD skapades genom en överenskommelse som ingicks 2018 mellan regeringen och fyra paraplyorganisationer från civilsamhället^{16,17}. Den tar sin utgångspunkt i en tidigare överenskommelse inom det sociala området som ingicks 2008 mellan regeringen, idéburna organisationer och Sveriges Kommuner och Landsting^{18,19}. Med "överenskommelser" menas här skriftliga dokument som fastställer gemensamma visioner, principer, åtaganden och strukturer för samspelet mellan civilsamhälle och regering, regioner eller kommuner.

Figur 2. Nationella överenskommelser 2008 och 2018.

¹⁵ <https://www.nodsverige.se/om-nod/>

¹⁶ Civos, Famna, Forum, LSU

¹⁷ Regeringsbeslut 2018-02-01

¹⁸ Numera Sveriges Kommuner och Regioner

¹⁹ Regeringens skrivelse 2008/09:207

De överenskommelser som ingåtts i Sverige omfattar vanligen sex principer²⁰ som även utgör grund för uppföljningen av politiken för det civila samhället²¹. I NOD används principerna som en utgångspunkt för planeringen och genomförandet av dialoger och samråd. De sex principerna är:

- **Självständighet och oberoende** – som bl.a. innebär att civilsamhällets organisationer är självständiga som röstbärare och kan ha en kritiskt granskande roll.
- **Dialog** – som bl.a. innebär att parternas relation ska präglas av ansvar och ömsesidighet och tillvarata bådas perspektiv och kompetens.
- **Kvalitet** – som bl.a. innebär att kvaliteten på civilsamhällets insatser ska följas upp och utvärderas för att kunna synliggöras, utvecklas och jämföras med andra.
- **Långsiktighet** – som bl.a. innebär att civilsamhället bör ges förutsättningar som möjliggör långsiktig och hållbar planering.
- **Öppenhet och insyn** – som bl.a. innebär tillgänglig information och öppenhet hos båda parter.
- **Mångfald** – som bl.a. innebär ett brett utbud av utförare, metoder och lösningar inom välfärdsområdet.

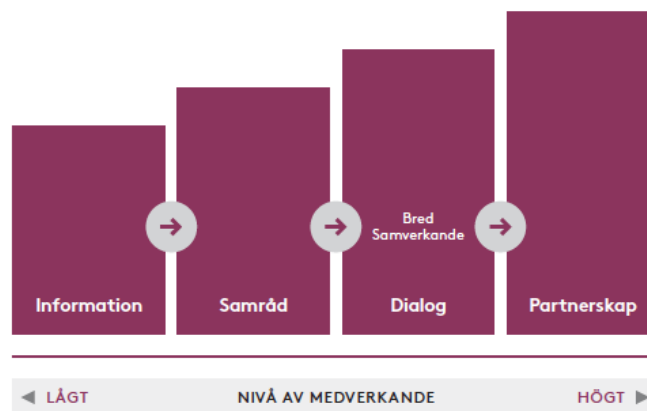
En annan utgångspunkt för NODs verksamhet är den europeiska koden för ideella/idéburna organisationers medverkan i offentliga beslutsprocesser²². I koden fastställs principer, riktlinjer, verktyg och mekanismer för sådan medverkan. Den första versionen av koden antogs 2009 av Europarådets konferens för icke-statliga organisationer (INGO-konferensen). Koden översattes till svenska i samarbete mellan Ungdomsstyrelsen²³ och Överenskommelsens kansli. Tio år senare antogs en reviderad version av koden vid INGO-konferensen 2019, som översattes i samarbete mellan MUCF och NOD. I koden fastställs fyra principer för samverkan: öppenhet, tillit, oberoende och medverkan. Dessutom urskiljs fyra nivåer av samverkan, som illustreras i Figur 3.

²⁰ Regeringens skrivelse 2008/09:207, sid 35-37

²¹ Prop. 2009/10:55, sid 52

²² <https://www.nodsverige.se/wp-content/uploads/2020/10/europeisk-kod-webb.pdf>

²³ Numera MUCF

Figur 3. Nivåer för medverkan i offentliga beslutsprocesser.²⁴

Information är den lägsta nivån av medverkan, som innebär enkelriktad information från offentliga till ideella/idéburna aktörer. Samråd är nästa nivå av medverkan, som innebär att offentliga aktörer efterfrågar input från ideella/idéburna aktörer om politiska sakfrågor. Dialog är en högre nivå av medverkan, som innebär en tvåvägskommunikation mellan offentliga och ideella/idéburna aktörer om gemensamma intresseområden. Partnerskap är den högsta nivån av medverkan, som innebär ett delat ansvar mellan offentliga och ideella/idéburna aktörer i hela den politiska beslutsprocessen. I NOD används dessa nivåer som en vägledning för att planera rätt nivå av deltagande och skapa rätt förväntningar hos deltagarna. En NOD-anställd beskriver nyttan med koden på följande sätt:

”Att arbeta med Koden som utgångspunkt i planering av samråd och dialoger hjälper oss att kommunicera, paketera och skapa tydligare förväntningar av både samverkansprocessen i sig och på dess utfall för deltagarna. På så sätt bidrar användandet även till att rätt, rimliga och relevanta resurser kommer till bruk.”²⁵

2.2 Former för NODs insatser

NODs insatser omfattar bland annat olika typer av sammankomster för dialog och samråd, där de främsta formerna hittills har varit:

- **Samråd och samrådsserier** – som innebär att departement eller myndigheter tar initiativ till en eller en serie av träffar med civilsamhällesorganisationer för att inhämta deras synpunkter och erfarenheter inom en viss politisk sakfråga.
- **Dialogmöten och rundabordsamtal** – som innebär att företrädare från civilsamhälle, departement och/eller myndigheter ses vid ett enstaka tillfälle för att föra en dialog om ett gemensamt intresseområde, på initiativ av endera parten.

²⁴ NOD & MUCF 2020, sid 12

²⁵ <https://www.nodsverige.se/genom-nods-struktur-kan-vi-bidra-till-ett-okat-och-val-avvagt-deltagande-mellan-det-offentliga-och-civilsamhallet/>

- **Lärnätverk** – som innebär att aktörer från civilsamhälle, departement och/eller myndigheter ses vid flera tillfällen för att utbyta kunskaper och erfarenheter om ett gemensamt intresseområde, på initiativ av endera parten.
- **Ungdomsråd** – som innebär att ett departement eller en myndighet tar initiativ till att forma ett råd med företrädare från civilsamhällets ungdomsorganisationer för att inhämta deras synpunkter och erfarenheter om en viss sakfråga vid en serie av träffar.
- **Informationsmöten** – som innebär enkelriktad information från ett departement eller en myndighet till civilsamhällets aktörer om en viss politisk sakfråga.
- **Demokratilabb** – som innebär att företrädare från flera civilsamhällesorganisationer samlas för att utforska och utarbeta förslag inom ett gemensamt intresseområde, med hjälp av kreativa metoder och stöttande processledning.
- **Öppna seminarier/webbinarier** – som arrangeras för att belysa aktuella sakfrågor med relevans för både civilsamhälle och regering, och som är öppna för alla intresserade.
- **Partsgemensamt forum (PGF)**²⁶ – som är ett nationellt forum för dialog mellan regering och civilsamhälle om civilsamhällets villkor, möjligheter och utveckling, och som NOD har i uppgift att sammankalla och administrera.

Figur 4. Rundabordsamtal om insatser för unga som varken arbetar eller studerar, 21 jan 2020.²⁷

NODs insatser omfattar även olika typer av skriftliga och digitala produkter, där de främsta formerna hittills har varit:

- **NOD möter** – som är en samtalsserie om aktuella sakfrågor, i form av webbintervjuer och poddcasts med företrädare från civilsamhället och ibland från offentliga sektorn.

²⁶ <https://www.nodsverige.se/pgf/>

²⁷ <https://www.nodsverige.se/rundabordsamtal-om-uvav/>

- **Lägesbilder** – som ger en samlad bild av nuläge, behov och åtgärder inom sakfrågor där det finns behov av dialog och samråd mellan regering och civilsamhälle.
- **Underlag och dokumentation** – som sammanställer kunskaper och erfarenheter inom en sakfråga inför dialoger och samråd, eller som dokumenterar genomförda insatser.
- **Kunskapsbank** – som förklarar centrala begrepp inom de sakområden som avhandlats i NODs insatser, för att underlätta ett jämlikt deltagande.

Utöver detta har NODs insatser bland annat omfattat:

- **Omvärldsbevakning** – som innebär en löpande bevakning av media, politik, forskning, konferenser m.m. med relevans för NODs verksamhet, för att säkerställa att NODs insatser är relevanta i förhållande till aktuella samhällsfrågor.
- **Civilsamhällesbanken** – som är en digital databank med samlad information om civilsamhällesorganisationer som är relevanta för NODs verksamhet. Den används som ett internt verktyg för att samla utskickslistor, identifiera aktörer till NODs insatser m.m.

Figur 5. NOD möter livepodd med Lovisa Fhager Havdelin, Teskedsorden, och Tjarls Metzmaa, Civilsamhällespodden, 3 dec 2019.²⁸

2.3 Processen kring NODs insatser

Genomförandet av NODs insatser inleds vanligen med att ett departement, en myndighet eller en civilsamhällesorganisation tar initiativ till att avhandla en aktuell sakfråga med hjälp av NOD. Därefter bistår NODs kanslipersonal med att formulera syfte och mål, hitta en lämplig form för frågan, identifiera relevanta målgrupper och deltagare, samt genomföra och dokumentera insatsen. Vanligen krävs mycket planering för att nå ut till rätt företrädare från

²⁸ <https://www.nodsverige.se/lyssna-pa-livepodden-nod-moter/>

rätt organisationer, på rätt nivå och med rätt förväntningar, enligt NODs kanslipersonal. De menar att deras ackumulerade erfarenheter och kontaktnätverk i civilsamhälle och regering är en stor tillgång i detta. Vidare menar de att NODs expertis framför allt består i att skapa möten, samtal och förståelse mellan parterna, inte i sakkunskap om de specifika frågor som avhandlas. Samtidigt behöver de sätta sig in i den aktuella sakfrågan, för att kunna bedöma vilka frågeställningar, former och aktörer som är mest relevanta i sammanhanget.

För att effektivisera och kvalitetssäkra processen formuleras en projektplan eller uppdragsbeskrivning för varje insats. Som stöd i detta har NODs kanslipersonal tagit fram en mall, som omfattar insatsens bakgrund, syfte, mål, förväntade effekter, fas, tidplan, ekonomi m.m. Mallen omfattar även insatsens relation till de sex principerna för parternas samspel i överenskommelsen från 2008, de fyra nivåerna för idéburna organisationers medverkan i offentliga beslutsprocesser enligt den europeiska koden, samt de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. De faser som nämns i mallen är förberedelser, genomförande och efterarbete. I varje fas finns kontrollstationer för att bedöma insatsens utsikter att uppnå sitt mål, för att undvika att alltför mycket tid och resurser läggs på att förbereda en insats som sedan visar sig vara ogenomförbar. Varje kontrollstation omfattar ett antal frågeställningar, exempelvis om den aktuella sakfrågan anses vara tillräckligt relevant för både civilsamhälle och regering, om den initiativtagande aktören är införstådd i vad som förväntas av denne, samt om tidsramen är rimlig utifrån tillgängliga resurser. I vissa fall har planeringsprocessen fått lov att avbrytas när förutsättningarna visat sig vara otillräckliga.

2.4 Deltagare och medarrangörer i NODs insatser

Deltagarna i NODs dialoger och samråd har framför allt varit företrädare från civilsamhälle, myndigheter och departement, och ibland även kommuner och andra samhällsaktörer. Från civilsamhället har deltagarna vanligen tillhört någon av de paraplyorganisationer som är anslutna till NOD, deras medlemsorganisationer eller andra riksorganisationer. Från regeringen har deltagarna framför allt varit tjänstepersoner från departement och myndigheter, och i vissa fall politiker på riksnivå. Sedan NOD initierades har antalet genomförda dialoger och samråd ökat för varje år, enligt NODs verksamhetsberättelser. Dessa har även involverat ett ökat antal deltagare från både regering och civilsamhälle, inom ett ökat antal politikområden. Enligt NODs kanslipersonal är ökningen både en följd av att de aktivt arbetat för att öka kännedomen om och kontaktytorna för NOD, och att aktörer som tagit del av NODs insatser rekommenderat andra att göra detsamma. Ökningen ses som ett kvitto på att det finns efterfrågan och behov av den sorts strukturerade dialogprocesser som NOD erbjuder, enligt NODs verksamhetsberättelse för 2020. Ökningen kan även ses som ett tecken på att NOD blivit mer attraktivt att samverka med när de visat sin kapacitet att tillhandahålla och vårda relationer på bred front, menar NODs kanslipersonal.

Figur 6. Träff inom NODs lärnätverk om offentlig upphandling, 24 maj 2019.²⁹

Medarrangörer i NODs dialoger och samråd har till övervägande del varit offentliga aktörer. Hittills har sju myndigheter³⁰ och sex departement³¹ sammantaget medarrangerat cirka 30 aktiviteter. Ungefär hälften av dessa har haft formen av samråd och informationsmöten, som innebär att departement eller myndigheter tar initiativ till att informera eller inhämta synpunkter från civilsamhällets aktörer inom en viss politisk sakfråga. Från civilsamhällets sida har åtta organisationer³² hittills varit medarrangörer av cirka 10 aktiviteter i NODs regi. Det har då nästan uteslutande handlat om medarrangemang av webinarier, samt något enstaka dialogmöte och samråd. Detta innebär att det finns en obalans mellan regerings- och civilsamhällesparten vad gäller initiativtagande och medarrangemang i NODs insatser.

Denna obalans har återkommande diskuterats inom styrgruppen och kansliet, eftersom det anses vara viktigt att båda parter har inflytande över vilka sakfrågor som avhandlas i NOD. Vissa uppfattar att NOD prioriterar regeringspartens intressen och inte välkomnar civilsamhällets initiativ, enligt intervjuer med företrädare från NOD-anslutna organisationer. En liknande prioritering syns i den överenskommelse från 2018 som ligger till grund för NOD, där det anges att stödstrukturen ”ska stärka det offentligas dialog med det civila samhället”.³³ En annan faktor är att samråd är en vanlig form för NODs insatser, som endast kan initieras av regeringsparten eftersom det syftar till att inhämta civilsamhällets synpunkter och erfarenheter inom en viss politisk sakfråga.

Samtidigt framhåller NODs kanslipersonal att obalansen även beror på bristande intresse hos berörda myndigheter och departement för vissa sakfrågor som civilsamhällesparten velat avhandla, medan motsvarande intresse nästan alltid funnits. Enligt kanslipersonalens erfaren-

²⁹ <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2406496839467152&set=a.2280282882088549>

³⁰ Delegationen mot segregation, Migrationsverket, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MUCF, Socialstyrelsen, Upphandlingsmyndigheten

³¹ Infrastrukturdepartementet, Justitiedepartementet, Kulturdepartementet, Miljödepartementet, Socialdepartementet, Utrikesdepartementet

³² ABF Stockholm, Civos, CONCORD Sverige, Entreprenörskapsforum, Forum, Internetstiftelsen, LSU, Studieförbunden

³³ Regeringsbeslut 2018-02-01, sid 1

heter behöver den initiala frågeställningen ofta omformuleras på ett sätt som gör den mer relevant för både regeringsparten och för fler organisationer i civilsamhället, vilket den initiativtagande organisationen inte alltid varit beredd att göra. Å andra sidan har det ibland varit påtryckningar från civilsamhället som lett till att offentliga aktörer tagit initiativ till dialog och samråd i NODs regi, enligt en intervjuad företrädare för en NOD-ansluten organisation. Dessutom har lägesbilder visat sig vara ett sätt för civilsamhällesparten att få upp sina frågor på bordet genom NOD. En NOD-anställd berättar att de aktivt arbetar för att motverka obalansen även på andra sätt:

”NODs kompetens [...] ligger i att personalen har en relativt stor förståelse för maktstrukturer och om marginalisering i samhället i stort. Så även om makten är skevt fördelad i förhållande till vilka som kan ”begära” samråd och liknande, gör NOD ett gediget arbete i att försöka maktutjämna i samtalen, genom att aktivt bjuda in och ge plats för så många perspektiv som möjligt.”³⁴

Mot bakgrund av dessa diskussioner beslutades att NODs verksamhetsplan för 2022 skulle omfatta insatser för att förbättra civilsamhällets förutsättningar att initiera dialoger och samråd. Där fastställdes även att alla NOD-anslutna organisationer ska ges större möjligheter att komma till tals och aktivt ta del av verksamheten. Som ett led i detta har NODs kanslipersonal genomfört en ”turné” där de träffat merparten av de anslutna organisationerna för att diskutera deras behov och nytta i NOD. Kansliet har även fått i uppdrag av civilsamhällesparten att samla organisationerna för att utforska hur anslutningen till NOD kan skapa mervärde för dem, där en första träff genomfördes våren 2022.

³⁴ Mailkorrespondens 221010

3. Teman i NODs insatser

Som beskrevs inledningsvis kan NODs insatser omfatta alla de politikområden där det finns behov av dialog och samråd mellan regering och civilsamhälle. Det har lett till att ett brett spektrum av sakfrågor avhandlats inom ramen för NOD, vilka beskrivs i detta avsnitt.

3.1 Corona-pandemin

När NOD varit verksamt i drygt ett år tog corona-pandemin fart i Sverige under våren 2020, som snabbt fick omfattande konsekvenser för både civilsamhället, regeringen och övriga samhället. NODs styrgrupp beslutade då att verksamhetens resurser skulle ställas till förfogande för att hantera effekterna av pandemin och bistå i samordningen av civilsamhällets pandemiinsatser.³⁵ Beslutet ledde till en snabb omställning av hela NODs verksamhet. Vissa av de insatser som dessförinnan hunnit etableras fick lov att pausas, som till exempel lärnätverk och användningen av NODs kontorslokaler som en fysisk mötesplats. Andra insatser ställdes om från ett fysiskt till ett digitalt format, som till exempel samråd och samtalsserien NOD möter. Det utvecklades även nya typer av insatser, exempelvis skriftliga veckorapporter och lägesbilder. Pandemin blev också ett framträdande tema i NODs insatser, för att överblicka nuläge, behov och insatser samt underlätta dialog och samråd om detta. I Tabell 1 ges en överblick av NODs insatser inom temat.

Form	Fokus	Medarrangör	Datum
Samrådsserie	Pandemins effekter på segregation – nuläge	Delegationen mot segregation	200602
	Pandemins effekter på segregation – förebyggande insatser	Delegationen mot segregation	200610
	Pandemins effekter på segregation	Delegationen mot segregation	201023
Samråd	Smittspridning bland utsatta grupper	Socialstyrelsen	211027
	Ungas roll för minskad smittspridning	Myndigheten för samhälls- skydd och beredskap	210414
	Civilsamhällets erfarenheter av vaccinationsinsatser	Myndigheten för vård- och omsorgsanalys	211124
Dialogmöte	Ungas roll i att motverka pandemins utbredning	Kulturdepartementet	201216
	Pandemins konsekvenser ur ungdomsorganisationers perspektiv	LSU	210211
Webbinarium	Praktisk omvärldsbevakning under pandemin		210311
NOD möter	27 webbintervjuer & 1 digital livepodd med civilsamhällesorganisationer 2 webbintervjuer med myndigheter	Civilsamhällespodden	200403- 210318
Veckorapport	Civilsamhällets problembeskrivningar,		v 13 2020

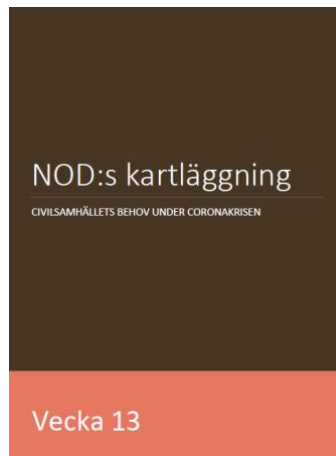
³⁵ <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/04/nod-ska-arbeta-med-samordning-av-civilsamhallet-med-anledning-av-det-nya-coronaviruset/>

	omställning, nya initiativ m.m.		
	Civilsamhällets problembeskrivningar, sociala företag m.m.		v 14 2020
	Säsongsbaserad verksamhet m.m.		v 16 2020
	Digital omställning, digital demokrati m.m.		v 17 2020
	Hemlösa, ensamkommande, asylsökande m.m.		v 19 2020
	Barns utsatthet, stödinsatser för barn m.m.		v 20 2020
	Civilsamhällets problembeskrivningar, offentliga stödinsatser m.m.		v 22 2020
	Funktionshinderområdet, riskgrupper m.m.		v 23 2020
	Internationell utblick, biståndsområdet		v 24 2020
Lägesbild	Frivilliga försvarsorganisationer		Okt 2020
	Civilsamhällets behov under pandemin		Nov 2020
	Ungas inkludering i förhindrad smittspridning		Dec 2020
	Ideella kultursektorns utmaningar i pandemin		Jan 2021

Tabell 1. NODs insatser inom temat pandemi

Inom ramen för följeforskningen i NOD genomfördes en särskild studie av omställningen av verksamheten under pandemin. Syftet med studien var att tillvarata erfarenheterna från omställningen för kunskapsutveckling om innovativ samverkan mellan samhällssektorer kring aktuella samhällsutmaningar. Studiens resultat publicerades i följeforskningens årsrapport från 2020 och i en vetenskaplig artikel.³⁶ I studien konstaterades att pandemin utgjorde en högaktuell samhällsutmaning som ökade efterfrågan på NODs insatser från både civilsamhällets och regeringens håll. Framför allt efterfrågades insatser för att kunna överblicka och föra en dialog om nuläge, behov och åtgärder under pandemin. Som Tabell 1 visar ledde detta till insatser i form av samråd, dialogmöten, webbintervjuer, lägesbilder m.m. Dessa insatser underlättades av de kunskaper och kontakter som NODs kansli byggt upp redan innan pandemin. Överlag har insatserna uppfattats som väl genomförda och användbara av NODs parter från civilsamhälle och regering. Insatserna ledde till att kännedomen om och nyttjandet av NOD ökade inom båda samhällssektorerna jämfört med innan pandemin. I studien ställs samtidigt frågan hur erfarenheterna från NODs pandemi-omställning kan tillvaratas för att förnya och förvalta formerna för tvärspektoriell samverkan på längre sikt. Ett sorts svar på detta kom i form av NODs satsning på "hållbar omstart" som beskrivs i nästa avsnitt.

³⁶ Lindberg & Hill 2020, 2021

Figur 7. NODs veckorapport om civilsamhällets behov under pandemin, mar 2020.³⁷

3.2 Hållbar omstart och Agenda 2030

Under våren 2021 började NODs fokus förflyttas från akuta pandemifrågor till en så kallad "hållbar omstart" där lärdomarna från pandemin skulle tillvaratas för att ställa om organisationer och samhälle på ett socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbart sätt. Detta kopplades till FNs globala hållbarhetsmål i Agenda 2030³⁸ som rör många av NODs insatsområden. I den svenska regeringens handlingsplan för Agenda 2030 framhålls att civilsamhällets engagemang spelar en avgörande roll i genomförandet av agendan.³⁹ Flera svenska civilsamhällesorganisationer har även undertecknat en gemensam avsiktsförklaring om att bidra till dess genomförande.⁴⁰ NODs insatser om hållbar omstart och Agenda 2030 har omfattat olika sorters dialoger och samråd, samt olika skriftliga produkter såsom en lägesbild och webbintervjuer inom NOD möter. I Tabell 2 ges en överblick av NODs insatser inom temat.

Form	Fokus	Medarrangör	Datum
Dialogmöte	Nationellt forum Agenda 2030 - hållbar återhämtning	Miljödepartementet	220218
	Nationellt forum för Agenda 2030 - barns och ungas delaktighet	Miljödepartementet	220221
	Nationellt forum för Agenda 2030 - lämna ingen utanför	Miljödepartementet	220222
	Nationellt forum för Agenda 2030 - avslutning	Miljödepartementet	220223
Samrådsserie	Nationella genomförandet av Agenda 2030 - lämna ingen utanför	Miljödepartementet	210930
	Nationella genomförandet av Agenda 2030 - barns och ungas delaktighet	Miljödepartementet	211028
	Nationella genomförandet av Agenda 2030	Miljödepartementet	211202

³⁷ <https://www.nodsverige.se/wp-content/uploads/2021/06/veckorapport-vecka-13.pdf>

³⁸ <https://www.globalamalen.se/>

³⁹ <https://www.regeringen.se/rapporter/2018/06/handlingsplan-agenda-2030/>

⁴⁰ <https://concord.se/civilsamhallet-for-agenda-2030-en-gemensam-avsiktsforklaring>

	- hållbar återhämtning		
Konsultation	Civilsamhällets roll i Agenda 2030-arbetet	Utrikesdepartementet, CONCORD, Forum	210312
Webbinarium	Ideell kultur – dags för omstart	ABF Stockholm	210323
	Lanseringsevent Sveriges frivilliga granskning Agenda 2030	Miljödepartementet, Utrikesdepartementet	210617
	Hållbar omstart efter pandemin	ABF Stockholm	210901
NOD möter	13 webbintervjuer med civilsamhällesorg. 3 webbintervjuer med myndigheter		210423- 211006
Lägesbild	Hållbar omstart efter pandemin		Jun 2021

Tabell 2. NODs insatser inom temat hållbar omstart och Agenda 2030

I följeforskningens årsrapport från 2021 konstaterades att satsningen på hållbar omstart var ett sätt att förvalta den nytta som NOD skapat för civilsamhälle och regering under pandemins mer akuta faser.⁴¹ Detta gjordes genom att stötta fortsatt dialog och samråd kring de samhällsutmaningar som blivit extra tydliga under pandemin, som till exempel segregation och livssituationen för barn, unga, hemlösa, migranter m.fl. Enligt NODs lägesbild om hållbar omstart har pandemin synliggjort civilsamhällets betydelse för en inkluderande och hållbar samhällsutveckling. Även om många organisationer tvingats prioritera hanteringen av den akuta pandemisituationen snarare än mer långsiktiga frågor, visar lägesbilden att omställningen lett till nya insikter om bland annat organisering, digitalisering och inkludering. På så sätt har pandemin gjort det möjligt att påskynda en hållbar samhällsutveckling, som annars troligen hade tagit längre tid, enligt NODs kanslipersonal. I lägesbilden exemplifierades detta med initiativet ”Nysta – Civilsamhällets nystartsgrupp för ett nytt samhällskontrakt” som utarbetat 100 förslag på hur civilsamhället kan bidra till en hållbar samhällsutveckling i pandemins spår.⁴² För NODs del ledde lärdomarna från pandemin till att verksamhetsplanerna för kommande år utformades på ett mer flexibelt sätt än tidigare, för att möjliggöra snabb anpassning av verksamheten till aktuella samhällsfrågor, enligt NODs kanslipersonal.

⁴¹ Lindberg 2021b

⁴² <https://nysta.nu/v-rt-material/nystarapporten>

Figur 8. Webinarium om hållbar omstart efter pandemin med Kim Reenaas, IOGT-NTO, Lisa Ivarsbacke, Barnombudsmannen, Therese Leijon, Röda Korset, Veronika Sandmon, NOD, 1 sep 2021.⁴³

3.3 Ukraina-kriget

Utrymmet för flexibilitet i NODs verksamhetsplaner kom snabbt till nytta när Ryssland invaderade Ukraina i början av 2022. Likt pandemin fick detta stora konsekvenser för både civilsamhället, regeringen och övriga samhället. NODs styrgrupp beslutade då att ge kanslipersonalen i uppgift att ta fram lägesbilder över civilsamhällets insatser i Sverige för att möta de behov som kriget gett upphov till. I Tabell 3 ges en överblick av de lägesbilder som NOD tagit fram inom temat.

Form	Fokus	Datum
Lägesbild	Civilsamhällets insatser för Ukraina	Apr 2022
	Civilsamhällets lärdomar från 2015	Apr 2022
	Barn på flykt från Ukraina	Maj 2022
	Utsatta grupper på flykt	Jun 2022

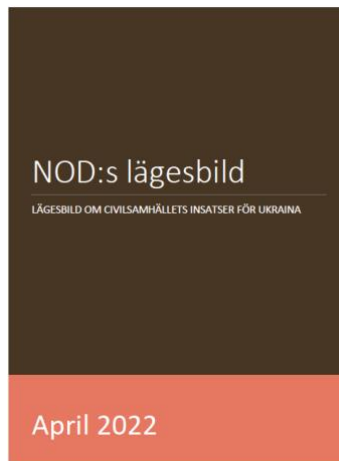
Tabell 3. NODs insatser inom temat Ukraina-kriget

Lägesbilderna bygger på information som NODs kanslipersonal inhämtat genom direktkontakt med civilsamhällesorganisationer via telefon eller mejl, samt via deras webbsidor. Viss information har även inhämtats från myndigheters webbsidor, möten med tjänstepersoner, samt MUCFs informations- och dialogmöte om barn på flykt.⁴⁴ Framtagandet av lägesbilder motiverades av styrgruppens goda erfarenheter av NODs lägesbilder om pandemin, som enligt dem varit väldigt lästa och använda. Dessutom sades lägesbilder ge en bredare bild än vad som kan uppnås genom samråd och dialogmöten med inbjudna aktörer. Styrgruppen ville även undvika att det blir alltför många sammanhang för civilsamhället att delta i, när situationen redan är ansträngd och arbetskrävande för många organisationer. Istället föreslogs att NOD

⁴³ <https://www.facebook.com/nodsverige/videos/4279707232143410>

⁴⁴ Möte 220429: https://www.mucf.se/sites/default/files/2022/05/220429%20Minnesanteckningar%20_0.pdf

skulle tillvarata de informations- och dialogmöten om kriget som arrangerades av MUCF i samarbete med Barnombudsmannen och Migrationsverket.⁴⁵ Utöver dessa har NODs kanslipersonal även deltagit vid de rundabordssamtal och sakråd som Kulturdepartementet arrangerat för att diskutera flyktingmottagandet med inbjudna civilsamhällesorganisationer.⁴⁶ Parallellt fördes en dialog med Migrationsverket om möjligheten att arrangera samråd om andra frågor som aktualiserats av kriget, vilket bland annat resulterade i ett samråd om utrikes födda kvinnors inträde på arbetsmarknaden.

Figur 9. NODs lägesbild om civilsamhällets insatser för Ukraina, apr 2022.⁴⁷

3.4 Demokrati

En annan aktuell samhällsfråga som varit ett tema i NODs insatser är demokrati, med koppling till regeringens satsning "Demokratin 100 år" under 2019-2021.⁴⁸ Den kommitté som ledde arbetet hade i uppdrag att utveckla och stärka demokratin i samarbete med en bredd av samhällsaktörer, inklusive civilsamhället. För att skapa ett brett engagemang tog kommittén fram "Deklarationen för en stark demokrati" som undertecknades av en mängd aktörer, inklusive ett 80-tal civilsamhällesorganisationer. En av undertecknarna var civilsamhällesparten i NOD, som åtog sig att ta fram en avsiktsförklaring för civilsamhällets bidrag till en stark

⁴⁵ Möte 220429: https://www.mucf.se/sites/default/files/2022/05/220429%20Minnesanteckningar%20_0.pdf, Möte 220513:

<https://www.mucf.se/sites/default/files/2022/06/220513%20MA%20Informations%20och%20dialogm%C3%B6te%20%282%29.pdf>

⁴⁶ Rundabordssamtal 220316: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2022/03/samtal-med-civilsamhallet-om-arbetet-med-flyktingmottagande-fran-ukraina/>, Sakråd 220406:

<https://www.regeringen.se/sakrad/2022/05/sakrad-om-flyktingmottagande-fran-ukraina-till-sverige/>, Sakråd

220506: <https://www.regeringen.se/sakrad/2022/06/sakrad-med-anledning-av-flyktingmottagandet-fran-ukraina/>, Sakråd 220608:

<https://www.regeringen.se/sakrad/2022/07/sakrad-med-anledning-av-flyktingmottagandet-fran-ukraina2/>

⁴⁷ <https://www.nodsverige.se/wp-content/uploads/2022/04/lagesbild-om-civilsamhallets-insatser-for-ukraina.pdf>

⁴⁸ <https://vardemokrati.se/>

demokrati.⁴⁹ Avsiktsförklaringen utarbetades genom så kallade ”demokratilabb” som NOD arrangerade under våren 2021 och lanserades vid ett hybridmingel senare samma år.⁵⁰ NOD har även genomfört flera webinarier, samt webbintervjuer inom NOD möter, med fokus på demokratifrågor. I Tabell 4 ges en överblick av NODs insatser inom temat.

Form	Fokus	Medarrangör	Datum
Demokratilabb	Civilsamhällets egenorganisering		210419
	Ett demokratiskt, öppet och transparent civilsamhälle		210420
	Civilsamhällets som demokratiskola?		210421
	Civilsamhället och samhällsansvar		210422
	Demokrati och innovation		210423
Hybridevent	Lansering av avsiktsförklaring		211209
	Civilsamhällets roll i en demokrati	MUCF	220315
Webbinarium	Det unga civilsamhällets utrymme		200930
	Det europeiska civilsamhällets demokratiska bidrag		201022
	Digitaliserad demokrati		201117
Webbinarieserie	Sociala medier, ett hot mot demokratin?	Internetstiftelsen m.fl.	220504
	Därför är konspirationsteorier ett hot mot demokratin	Internetstiftelsen m.fl.	220511
	Hur stärker vi demokratin i en digital tid?	Internetstiftelsen m.fl.	220518
NOD möter	4 webbintervjuer med civilsamhällesorg. 4 webbintervjuer med myndigheter		201029- 211208

Tabell 4. NODs insatser inom temat demokrati

Demokratilabb var en ny typ av insats i NOD, som utvecklades och testades i samarbete med en erfaren konsult. Tanken var att labbformatet skulle möjliggöra nyfiket undersökande där deltagarna kunde lära av varandra och experimentera tillsammans, med sikte på ett konkret resultat i form av en gemensam avsiktsförklaring. Labbformatet omfattade en kombination av kreativa metoder, tydliga ramar och stöttande processledning. Totalt genomfördes fem labbtillfällen under en veckas tid, med cirka 30 företrädare från olika civilsamhällesorganisationer. Vid varje labbtillfälle avhandlades en särskild aspekt av civilsamhällets roll i demokratin, med avstamp i de principer för parternas samspel som fastställts i den nationella överenskommelsen och den svenska civilsamhällespolitiken. Enligt utvärderingen upplevdes deltagandet i demokratilabben som engagerande och lustfyllt, samt att det var givande att formulera något konkret och meningsfullt tillsammans. Samtidigt upplevdes den avsatta tiden som alltför kort för att hinna gräva djupare i ett så pass komplext tema som demokrati. En intervjuad civilsamhällesföreträdare ifrågasätter dessutom om denna sorts insats passar in i NODs roll som stödstruktur för dialog och samråd, snarare än som intresseorganisation.

⁴⁹ <https://www.nodsverige.se/demokratideklaration-undertecknad-av-nods-civilsamhallespart/>

⁵⁰ <https://www.nodsverige.se/civilsamhallespartens-avsiktsforklaring/>

Figur 10. Dåvarande kulturminister Jeanette Gustafsdotter mottar avsiktsförklaringen från NODs ordförande Hannah Kroksson vid lanseringseventet, 9 dec 2021.⁵¹

3.5 Miljö och klimat

Ett annat samhällsaktuellt tema i NODs insatser är miljö och klimat, med koppling till FNs klimatkonvention⁵² och globala process för hållbar utveckling⁵³. Temat aktualiserades även av FNs högnivå-möte "Stockholm+50" som ägde rum i Stockholm sommaren 2022, det vill säga 50 år efter Stockholmskonferensen 1972 som var FNs första miljökonferens.⁵⁴ Enligt den genomförandeplan för hållbar utveckling som FNs medlemsländer antog 2002 är det viktigt att säkra deltagandet av olika samhällsgrupper, såsom frivilligorganisationer och unga, exempelvis genom så kallade "ungdomsråd". Efter påtryckningar från den svenska ungdomsrörelsen tog regeringen initiativ till att samla ett nationellt ungdomsråd till samråd om miljö och klimat. NOD åtog sig att arrangera ungdomsrådets sammankomster, i samarbete med Miljödepartementet. Inför den första sammankomsten tog NOD fram ett underlag om hur ungas deltagande och inflytande kan säkerställas vid denna sorts möten, baserat på intervjuer med barn- och ungdomsorganisationer. Även Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU) hade en aktiv roll i planering och förberedelser, bland annat genom att arrangera förmöten med de deltagande ungdomsorganisationerna. I Tabell 5 ges en överblick av NODs insatser inom temat.

Form	Fokus	Medarrangör	Datum
Ungdomsråd	Stockholm+50 - Sveriges klimatpolitik	Miljödepartementet	201125
	Stockholm+50 - grön återhämtning och biologisk mångfald	Miljödepartementet	210524
	Stockholm+50 - genomförande och	Miljödepartementet	211207

⁵¹ <https://www.nodsverige.se/civilsamhallets-avsiktsforklaring-overlamnad-till-kulturministern/>

⁵² <https://unfccc.int/>

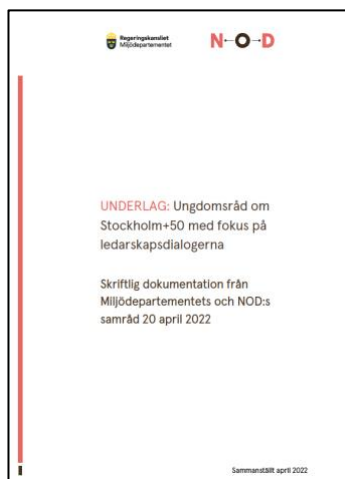
⁵³ <https://www.un.org/en/our-work/support-sustainable-development-and-climate-action>

⁵⁴ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/stockholm50/>

	FNs miljöförsamling		
	Stockholm+50 - ledarskapsdialogerna	Miljödepartementet	220420

Tabell 5. NODs insatser inom temat miljö och klimat

Inför det första samrådet med ungdomsrådet sade den dåvarande miljö- och klimatministern att det är en självklarhet att regeringen ska tillvarata ungas synpunkter på miljöpolitiken, eftersom unga behöver vara delaktiga i och kunna påverka utformningen och genomförandet av insatser som berör dem.⁵⁵ Samtidigt sägs behovet av ett ungdomsråd inom miljöområdet ha framförts till regeringen under lång tid från ungdomsrörelsens sida, innan Miljödepartementet slutligen gjorde slag i saken.⁵⁶ En företrädare för LSU uppgav i en följeforskningsintervju att NOD varit till stor hjälp i förverkligandet av detta, då de själva inte har de resurser som krävs. En annan LSU-representant uppgav i en intervju med NOD att de är väldigt glada över att unga fått chans att framföra sina åsikter till regeringen genom ungdomsrådet.⁵⁷ Samtidigt understryks vikten av att detta åtföljas av konkreta politiska åtgärder, samt att ungdomsrådet blir ett permanent forum i den svenska miljöpolitiken. Enligt Miljödepartementet är nästa steg i processen att de tar hand om de synpunkter, idéer och tankar som framkommit i ungdomsrådet, bland annat som underlag inför Stockholm+50.⁵⁸

Figur 11. Dokumentation av ungdomsrådet om Stockholm+50, 20 apr 2022.⁵⁹

⁵⁵ <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/11/lovin-bjuder-in-unga-till-mote-om-klimat/>

⁵⁶ <https://www.nodsverige.se/unga-i-sverige-idag-ar-valdigt-engagerade-i-klimatfragan-och-har-vardefulla-perspektiv-och-erfarenheter-som-vi-ville-ta-del-av/>

⁵⁷ <https://www.nodsverige.se/roster-infor-nytt-ungdomsrad-om-klimat-och-miljofragor/>

⁵⁸ <https://www.regeringen.se/artiklar/2020/12/ungdomsorganisationer-gav-inspel-till-regeringen-om-klimatpolitik-konsumtion-och-hognivamote-om-miljon/>

⁵⁹ <https://www.nodsverige.se/wp-content/uploads/2022/05/dokumentation-ungdomsrad-20-april-2022.pdf>

3.6 EU

Vissa av NODs insatser har fokuserat på EU som tema, med koppling till Europaåret för unga 2022 och Sveriges kommande ordförandeskap i EU:s ministerråd under våren 2023 som omfattar ett ansvar för EUs ungdomsdialog. Temat motiverades av att EU påverkar både den internationella och svenska politiken inom många av de sakområden som är relevanta för både civilsamhället och regeringen.⁶⁰ Förhoppningen är att NODs insatser ska sänka trösklarna för civilsamhällets engagemang i EU-frågor genom kunskapsutjämning och påverkansmöjligheter. NODs insatser inom temat har omfattat samråd, webinarier, webbintervjuer m.m., som överblickas i Tabell 6.

Form	Fokus	Medarrangör	Datum
Informationsmöte	EUs ungdomsdialog	Kulturdepartementet	220317
Samråd	EU-samarbetet på ungdomsområdet	Kulturdepartementet, MUCF, LSU	220601
	EUs ungdomsdialog och ungas inflytande	Kulturdepartementet, MUCF, LSU	220929
	Unga och narkotika	Socialstyrelsen, Justitiedepartementet	221013
Webbinarieserie	Civilsamhällets roll och möjligheter i EU		211026
	Vikten av ett engagerat civilsamhälle i EU		211028
	Civilsamhällets betydelse för ett demokratiskt EU		211029
NOD möter	6 webbintervjuer med civilsamhällesorg. 1 webbintervju med departement		211005- 211103

Tabell 6. NODs insatser inom temat EU

Utifrån webbintervjuerna inom NOD möter formulerades tips och råd om hur svenska civilsamhällesorganisationer kan få inflytande i EU-processer och agera i förhållande till olika EU-organ, som publicerades på NODs webbplats.⁶¹ Det skapades även en så kallad "kunskapsbank" på NODs webbplats, med förklaringar av centrala begrepp och instanser inom EU och andra politik- och påverkansområden – bland annat Agenda 2030 och regeringens politik för det civila samhället.⁶² Tanken var att kunskapsbanken skulle bidra till kunskapsutjämning inom de sakområden där NOD faciliterar dialog och samråd, för att förbättra förutsättningarna för ett jämlikt deltagande. NOD informerade även om möjligheten att medverka i "Konferensen om Europas framtid" – som var en årslång medborgardialog under 2021-2022 för att staka ut vägen framåt för Europa, i regi av Europaparlamentet, Europeiska unionens råd och Europeiska kommissionen.⁶³ Senare samarbetade NOD med Kulturdepartementet, MUCF och LSU kring ett informationsmöte och ett samråd för att inhämta

⁶⁰ <https://www.nodsverige.se/nod-moter-med-eu-fokus/>

⁶¹ <https://www.nodsverige.se/konferensen-om-europas-framtid/>

⁶² <https://www.nodsverige.se/nod-kunskapsbank/>

⁶³ <https://www.nodsverige.se/konferensen-om-europas-framtid/>

synpunkter från ungdomsrörelsen inför det svenska EU-ordförandeskapet 2023, som en del i EUs ungdomsdialog och ungdomsstrategi.⁶⁴

Figur 12. Webinarium om vikten av ett engagerat civilsamhälle i EU, med Karin Neuhaus, NOD, Gordon Hahn, Coompanion Sverige, Ariane Rodert, Svenska kyrkan, 28 okt 2021.⁶⁵

3.7 Moms- och skattefrågor

En annan aktuell samhällsfråga som varit ett tema i NODs insatser är moms- och skattefrågor, eftersom det anses ha stor påverkan på civilsamhällets verksamheter. Från civilsamhällets sida har det länge påpekats att regelverket för moms och beskattning är dåligt anpassat till deras förutsättningar och ofta skapar merkostnader och osäkerhet i deras verksamheter.⁶⁶ Bland annat anses den så kallade "internmomsen" skapa problem, eftersom det innebär en beskattning av transaktioner som görs mellan olika juridiska personer inom en och samma organisation, exempelvis mellan en lokalförening och dess riksförbund. På så vis går pengar som kunde ha använts till ideell verksamhet istället tillbaka till statskassan.⁶⁷ Efter att företrädare från civilsamhället upprepade gånger framfört denna problematik till NOD togs två lägesbilder fram under våren 2022 som beskrev civilsamhällets perspektiv och förslag rörande moms- och skattefrågor. Detta åtföljdes av ett seminarium om internmomsen under Almedalsveckan, som NOD arrangerade tillsammans med Civos och Studieförbunden. I Tabell 7 ges en överblick av NODs insatser inom temat.

Form	Fokus	Medarrangör	Datum
Lägesbild	Moms- och skattefrågor - civilsamhällets perspektiv		Mar 2022
	Moms- och skattefrågor - civilsamhällets		Jul 2022

⁶⁴ <https://www.nodsverige.se/wp-content/uploads/2022/07/dokumentation-samrad-1-juni.pdf>

⁶⁵ <https://fb.watch/etWxDFdoYZ/>

⁶⁶ <https://www.nodsverige.se/lagesbild-moms-och-skattefragor-civilsamhallets-perspektiv/>

⁶⁷ <https://nysta.nu/onewebmedia/Nystarapporten.pdf>

	förslag		
Seminarium	Internmomsen - krokben på civilsamhället	Civos, Studieförbunden	220705

Tabell 7. NODs insatser inom temat moms- och skattefrågor

Inledningsvis var det svårt att väcka intresse för temat moms- och skattefrågor hos berörda offentliga aktörer vilket gjorde det svårt att avhandla frågan i NODs regi, enligt NODs kansli-personal. Efter fortsatta påtryckningar från civilsamhällets sida tog NOD dock fram en lägesbild om civilsamhällets perspektiv på moms och skatt, eftersom det visat sig vara ett framgångsrikt format under pandemin. Lägesbilden togs väl emot och spreds vidare inom både regering och civilsamhälle, enligt minnesanteckningarna från ett styrgruppsmöte i NOD. Däremot efterfrågade Regeringskansliets företrädare mer konkreta förslag på hur de beskrivna problemen skulle kunna åtgärdas. Detta ledde till framtagandet av ytterligare en lägesbild, med fokus på civilsamhällets förslag om moms och skatt. Liknande förslag hade även framförts av civilsamhällesföreträdare i Nystas slutrapport⁶⁸ och en debattartikel i Altinget⁶⁹. I riksdagens skatteutskott pågick parallellt en politisk process som ledde fram till att ett enigt utskott gav regeringen i uppdrag att snabbt utreda frågan om hur internmomsen mellan föreningar i samma organisation kan lösas.⁷⁰ Vid ett efterföljande Almedalsseminarium, som arrangerades i samarbete mellan NOD, Civos och Studieförbunden, uppgav medverkande riksdagsledamöter att det kommer krävas fortsatt engagemang för att detta ska förverkligas.⁷¹

Figur 13. Almedalsseminarium med Karin Neuhaus, NOD, Johan Fyrberg, Vuxenskolan, Malin Danielsson, Liberalerna, Vasiliki Tsouplaki, Vänsterpartiet, David Samuelsson, CIVOS, 5 juli 2022.⁷²

⁶⁸ Nysta 2021, sid 43-45

⁶⁹ <https://www.altinget.se/civilsamhalle/artikel/avskaffa-internmomsen-for-ideella-organisationer>

⁷⁰ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/mervardesskatt_H901SkU16

⁷¹ <https://www.nodsverige.se/almedalsseminarium-internmomsen-krokben-pa-civilsamhallet/>

⁷² <https://www.youtube.com/watch?v=am5k44Yjohc>

3.8 Offentlig upphandling

En annan aktuell samhällsfråga som varit ett tema i NODs insatser är offentlig upphandling, mot bakgrund av att civilsamhällesorganisationer utgör en väldigt liten andel – cirka tre procent – av utförarna av upphandlade välfärdstjänster i Sverige. Enligt Nystas slutrapport beror det bland annat på att Lagen om offentlig upphandling (LOU) tillämpas på ett sådant sätt att priskonkurrens och storskalighet ofta premieras framför de mervärden och den särart som civilsamhället anses kunna bidra med.⁷³ Det sägs där även bero på att upphandlingarnas korta tidshorisont och rigida regelstyrning avskräcker många civilsamhällesorganisationer från att delta. För att skapa bättre förutsättningar för civilsamhällets organisationer att delta i offentliga upphandlingar genomförde NOD ett lärnätverk i samarbete med Upphandlingsmyndigheten. Inom ramen för lärnätverket samlades företrädare från åtta myndigheter och tolv civilsamhällesorganisationer vid sex tillfällen under 2018-2019, för föreläsningar och diskussioner. I Tabell 8 ges en överblick av lärnätverkets sammankomster.

Form	Fokus	Medarrangör	Datum
Lärdätverk	Upstart: Civilsamhällets deltagande i offentliga upphandlingar	Upphandlingsmyndigheten	181015
	Konkurrens	Upphandlingsmyndigheten	181218
	Upphandling av välfärdstjänster	Upphandlingsmyndigheten	190305
	Goda exempel och framgångsfaktorer	Upphandlingsmyndigheten	190524
	IOP	Upphandlingsmyndigheten	190911
	Avslut: Skattekonsekvenser för idéburna organisationer	Upphandlingsmyndigheten	191105
	Slutkonferens	Upphandlingsmyndigheten	191212

Tabell 8. NODs insatser inom temat offentlig upphandling

I en filminspelning från lärdätverkets slutkonferens uppger en deltagare från Famna – riksorganisationen för idéburen välfärd – att deltagandet givit ökade kunskaper inom området och inblick i myndigheternas perspektiv på frågan.⁷⁴ I samma film säger sig en deltagare från Upphandlingsmyndigheten ha lärt sig mycket om civilsamhällets utmaningar inom området och fått nya insikter om hur de kan underlätta civilsamhällets deltagande i upphandlingar. I filmen uttrycker NODs dåvarande kanslichef en förhoppning om fler lärdätverk om andra teman. I linje med detta inleddes planeringen av ett lärdätverk om socialt företagande tillsammans med Famna, samt ett lärdätverk om öppna data och digitalisering tillsammans med Infrastrukturdepartementet. Processen kring dessa stannade dock upp i samband med pandemins utbrott under våren 2020. Enligt NODs kanslipersonal har det överlag varit svårare att få till lärdätverk, där deltagarna ses vid upprepade tillfällen under en längre tidsperiod, än NODs övriga dialogformat där deltagarna ses vid enstaka tillfällen. En mellanform som senare kom att utvecklas är så kallade "samrådsserier" med ett fåtal träffar under en begränsad tid.

⁷³ Nysta 2021, sid 57

⁷⁴ <https://player.vimeo.com/video/390731596>

Figur 14. Lärnätverkets slutkonferens med Erika Hanses, Upphandlingsmyndigheten, 12 dec 2019.⁷⁵

3.9 Öppna data och digitalisering

Öppna data och digitalisering är ett annat tema som avhandlats inom ramen för NOD. Bakgrunden är att Sverige är medlem i "Open Government Partnership" (OGP) – en internationell organisation som lanserades i FNs generalförsamling 2011 av USAs dåvarande president Barack Obama.⁷⁶ Medlemskapet innebär att Sverige åtagit sig att öka tillgängligheten av information från den offentliga förvaltningen och tillgången till nya teknologier som bidrar till öppenhet och transparens. I detta ingår att stötta medverkan från medborgare och civilsamhället, där den svenska regeringen åtagit sig att genomföra dialogmöten med civilsamhället. I linje med detta arrangerade NOD ett första samråd om öppna data och digitalisering i början av 2020, i samarbete med Infrastrukturdepartementet.

⁷⁵ <https://player.vimeo.com/video/390731596>

⁷⁶ <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/handlingsplan-for-open-government-partnership/>

Figur 15. Samråd om öppna data och digitalisering, 10 feb 2020.⁷⁷

Tanken var att samrådet skulle utgöra startskottet för ett lärnätverk, med upprepade sammankomster under en längre tidsperiod. Men processen kom av sig på grund av pandemin och annat. Två år senare återupptogs den emellertid i form av ett nytt samråd, med potential att utvidgas till en samrådsserie. I Tabell 9 ges en överblick av NODs insatser inom temat.

Form	Fokus	Medarrangör	Datum
Samråd	Öppna data och digitalisering	Infrastrukturdepartementet	221019
Samråd/lärdnätverk	Öppna data och digitalisering	Infrastrukturdepartementet	200210

Tabell 9. NODs insatser inom temat öppna data och digitalisering.

3.10 Övriga teman

NODs insatser har även omfattat teman som enbart avhandlats vid enstaka tillfällen. Ett exempel är insatser för unga som varken arbetar eller studerar, och ett annat är temat meningsfull fritid för unga med funktionsvariationer, som båda avhandlats inom ramen för var sitt rundabordssamtal som arrangerades av NOD och MUCF. Andra exempel på teman är krisberedskap och social innovation, som avhandlats inom ramen för ett webinarium respektive ett informationsmöte. I vissa fall är tanken att dessa enstaka insatser ska följas av fler inom det aktuella temat. I Tabell 9 ges en överblick av NODs insatser inom övriga teman.

Form	Fokus	Medarrangör	Datum
Samråd	Utrikes födda kvinnors inträde på arbetsmarknaden	Migrationsverket	221207
Informationsmöte	Civilsamhället och krisberedskap	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	210824
Rundabordssamtal	Insatser för unga som varken arbetar eller studerar	MUCF	200121
	Meningsfull fritid för unga med funktionsvariationer	MUCF	200317
Webbinarium	Social innovation - att möta samhällsutmaningar tillsammans	Entreprenörskapsforum	211118
Lägesbild	Arbetsförmedlingens reformering		221017
	Kostnader för el och energi		221031
NOD möter	2 livepoddar, 1 webbintervju	Civilsamhällespodden	191203-201020

Tabell 10. NODs insatser inom övriga teman

⁷⁷ <https://www.facebook.com/nodsverige/photos/a.2280282882088549/2942093919240772/>

4. NODs mervärden och utmaningar

I detta avsnitt diskuteras NODs mervärden och utmaningar inom tre områden som urskilts som centrala i följeforskningen: abstrakta ambitioner och praktisk nytta; relationen till andra forum och former för dialog; samt parternas engagemang.

4.1 Abstrakta ambitioner och praktisk nytta

Ett av NODs främsta mervärden – som samtidigt utgör en stor utmaning – är att omvandla abstrakta ambitioner om samspelet mellan regering och civilsamhälle till praktisk nytta i form av dialoger och samråd om aktuella sakfrågor. Bakgrunden är att NOD skapades som en fortsättning på den process som inleddes med framtagandet av Sveriges nationella överenskommelse inom det sociala området⁷⁸ – som ingicks 2008 med inspiration av en engelsk förlaga från 1998⁷⁹. Förhoppningen var att överenskommelsen skulle öka långsiktigheten och förutsägbarheten i parternas relation, för att motverka en ”ryckighet” med sporadiska och spontana initiativ till dialog.⁸⁰ I överenskommelsen från 2008 fastställs att:

”Parterna finner gemensam utgångspunkt i övertygelsen att ett gott samspel mellan offentlig sektor och civilt samhälle är centralt för en god samhällsutveckling.”⁸¹

Som beskrivits tidigare i denna rapport fastställde överenskommelsen sex principer för parternas samspel: självständighet och oberoende, dialog, kvalitet, långsiktighet, öppenhet och insyn, samt mångfald. Samma principer kom även att ligga till grund för många av de efterföljande överenskommelser som ingåtts på nationell, regional och lokal nivå i Sverige.⁸²

I forskning om den nationella överenskommelsen från 2008 dras slutsatsen att den framför allt fyllt en symbolisk och diskursiv funktion, genom att synliggöra civilsamhällets betydelse som dels röstbärare och opinionsbildare, dels utförare av offentliga välfärdstjänster.⁸³ I forskningen tolkas överenskommelsen också som ett styrdokument och diskussionsforum för relationen mellan stat och civilsamhälle, med potential att fungera som en katalysator för civilsamhällets politiska påverkan och ett ökat utbud av välfärdstjänster.⁸⁴ I ljuset av detta kan bildandet av NOD, som skedde genom en ny nationell överenskommelse 2018⁸⁵, ses som ett steg mot mer praktisk nytta för parterna.⁸⁶ Detta genom att ge dem tillgång till en stödstruktur som kan initiera och facilitera dialoger och samråd på ett mer praktiskt plan, med avstamp i principerna

⁷⁸ Regeringsbeslut 2018-02-01

⁷⁹ Regeringens skrivelse 2008/09:207, sid 6

⁸⁰ Lindberg 2021b

⁸¹ Regeringens skrivelse 2008/09:207, sid 32

⁸² Se t.ex. MUCF 2021a, 2021b

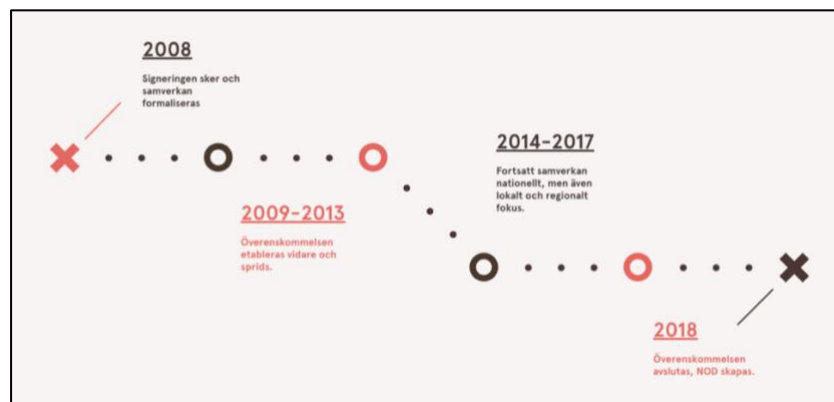
⁸³ Reuter 2012, Reuter m.fl. 2012

⁸⁴ Johansson m.fl. 2011

⁸⁵ Regeringsbeslut 2018-02-01

⁸⁶ Lindberg & Hill 2020

från den ursprungliga överenskommelsen. Genom NOD har den praktiska nyttan dessutom breddats i och med att insatserna kan omfatta alla de politikområden som regeringen verkar inom, inte enbart det sociala området⁸⁷.

Figur 16. NODs historia.⁸⁸

Tack vare sina upparbetade kontakter och kunskaper sägs NOD kunna bidra till att "vidga samtalet" om olika sakfrågor, genom att identifiera och involvera ett brett spektrum av relevanta aktörer och perspektiv, enligt NODs kanslipersonal. NOD sägs även göra det lättare för parterna att "förstå varandras verkligheter" och för civilsamhällets organisationer att samordna sig inom olika sakfrågor, enligt intervjuer med NODs parter och dokumentstudier. En NOD-anställd beskriver det på följande sätt:

"NODs [kanslipersonal] anstränger sig till sitt yttersta [...] för att så många perspektiv och röster som möjligt ska få höras [...] Ta exemplet med [vårt senaste] samråd [där vårt] arbete med att ta fram inbjudningslistan är ett konkret exempel på det där omsorgsfulla. Där finns en blandning mellan de som NOD på något sätt förväntas ha med och de vars röster sällan hörs i sådana här sammanhang. [Vi] satt länge och omsorgsfullt med det, det skedde inte i bara farten."⁸⁹

Även om NOD i sig kan ses som ett sätt att omvandla överenskommelsernas abstrakta ambitioner till praktisk nytta i form av dialoger och samråd så kan NOD ändå uppfattas som svårgreppbart, enligt NODs kanslipersonal och intervjuade företrädare för NODs parter. En civilsamhällesföreträdare uttrycker att NOD "inte är en helt intuitiv konstruktion" och en regeringsföreträdare att NOD "inte är en självklar verksamhet". I NODs kommunikationsstrategi görs bedömningen att NOD "sannolikt aldrig [kommer] behandlas som ett av samhällets vanligare diskussionsämnen".⁹⁰ För att öka förståelsen för vad NOD är och gör har

⁸⁷ Med det sociala området avses bl.a. hälsovård, sjukvård, social omsorg, samt ekonomisk trygghet vid ålderdom, sjukdom, funktionsnedsättning m.m.

⁸⁸ <https://www.nodsverige.se/om-nod/>

⁸⁹ Mailkorrespondens 221010

⁹⁰ NODs kommunikationsstrategi 2020-2022, sid 5

beskrivningarna av verksamheten förtydligats på NODs webbplats, och konkretiserats genom praktiska exempel. Dessutom har NODs tjänsteportfölj setts över, där två huvudsakliga insatsområden mejslats ut: dialoger och samråd, respektive underlag och skriftliga produkter.

Det mest effektiva sättet att göra verksamheten mer lättfattlig är dock praktiskt deltagande i NODs aktiviteter, menar både NODs kanslipersonal och intervjuade företrädare för NODs parter. Därför har det aktivt arbetats för att öka kännedomen om NOD och bredda NODs kontaktytor, vilket lett till att antalet aktiviteter, deltagare och avhandlade sakfrågor ökat för varje år, enligt NODs verksamhetsberättelser. Ökningen har påskyndats i de fall där NODs insatser kopplats till högaktuella samhällsfrågor, som exempelvis corona-pandemin, Ukraina-kriget och Agenda 2030. Allt fler aktörer har då fått kännedom om NOD och insett relevansen av att ta del av NODs insatser. Till exempel ledde pandemin till att NODs skriftliga produkter fick stor spridning inom både regering och civilsamhälle. Pandemin ledde även till att fler aktörer tog initiativ till och medarrangerade dialoger och samråd i NODs regi. Företrädare från regeringsparten menar att NODs insatser under pandemin har gjort det lättare att överblicka civilsamhällets behov och intressen. Företrädare från civilsamhällesparten menar i sin tur att NODs insatser hjälpt dem att kraftsamla kring gemensamma intressen under pandemin. Det beskrivs på följande sätt i minnesanteckningarna från ett partsmöte våren 2020:

”Det är en förstärkning och finns fördelar med att göra inspel via NOD, den gemensamma strukturen kan bli en tydlig hävstång [...] och det är bra att många röster lyfts upp med samlad kraft i en rapport. Det är inspirerande att tänka hur vi kan kombinera ihop våra kunskaper till en gemensam kunskap i det här sammanhanget, det finns stor potential i att ha en tydlig gemensam röst.”⁹¹

Överlag har NODs insatser upplevts som givande och väl genomförda, enligt de enkäter och intervjuer som genomförts bland deltagarna. Samtidigt efterfrågas mer konkreta resultat i form av reell politisk förändring inom de avhandlade sakfrågorna.

4.2 Relationen till andra forum och former

En annan aspekt av NODs mervärden och utmaningar är relationen till andra forum och former för dialog mellan regering och civilsamhälle på nationell nivå. De exempel som tas upp här har alla sin grund i den översyn av folkrörelsepolitiken som initierades 2005 av den dåvarande socialdemokratiska regeringen. I den statliga utredning som då tillsattes framhölls behovet av att finna nya former för samverkan och samråd mellan regeringen och civilsamhällets organisationer.⁹² I samband med utredningens slutbetänkande 2007 beslutade den dåvarande moderatledda regeringen att bjuda in civilsamhällesföreträdare till en dialog om hur relationerna mellan stat och civilsamhälle kan utvecklas.⁹³ Dialogen resulterade i en parts-gemensam överenskommelse inom det sociala området under 2008. Både dialogen och själva

⁹¹ Minnesanteckningar partsmöte 200505, sid 2

⁹² SOU 2007:66, sid 84

⁹³ Prop. 2009/10:55, sid 7

överenskommelsen sägs ha utgjort ett viktigt underlag för arbetet med propositionen "En politik för det civila samhället" som lades fram 2009. Där fastställdes att politiken inom detta område ska följas upp utifrån samma sex principer som i överenskommelsen.⁹⁴ I propositionen betonades regeringens åtagande i överenskommelsen att utveckla former för ett mer systematiskt utbyte av erfarenheter mellan regering och civilsamhälle. Som exempel angavs den partsgemensamma arbetsgrupp, med tillhörande kansli, som bildats för att följa upp åtagandena och åtgärderna i överenskommelsen. Det var detta forum som sedan omvandlades till NOD genom en ny överenskommelse 2018.⁹⁵

I propositionen föreslogs också att ett särskilt forum skulle inrättas för kontinuerlig dialog om generella frågor om civilsamhällets villkor.⁹⁶ I linje med detta bildades "Partsgemensamt forum" (PGF) 2010, där representanter från regering och civilsamhälle regelbundet möts utifrån en gemensamt fastställd agenda.⁹⁷ Jämfört med andra dialogforum ger PGF tillfälle att lyfta blicken från enskilda sakfrågor för att istället samtala om civilsamhällets generella villkor, enligt en regeringsföreträdare.⁹⁸ Exempel på teman som avhandlats inom PGF är civilsamhällets krympande utrymme och roll i samhällskriser. Inledningsvis administrerades PGF av Folkbildningsrådet under 2010 och därefter av Ungdomsstyrelsen/MUCF⁹⁹ under 2011-2018, innan uppgiften övertogs av NOD hösten 2018. Även om det framhålls att PGF är självständigt och frikopplat från NODs verksamhet¹⁰⁰ så sägs det finnas synergier genom att NOD kan ta vidare frågor som avhandlats i PGF vid behov av fortsatt dialog.¹⁰¹

Figur 17. PGF-möte om civilsamhällets nya former, 20 nov 2019.¹⁰²

⁹⁴ Prop. 2009/10:55, sid 52

⁹⁵ Regeringsbeslut 2018-02-01

⁹⁶ Prop. 2009/10:55, sid 76

⁹⁷ <https://www.mucf.se/sites/default/files/2013/04/dialog-civilsamhallet-med-bilaga.pdf>

⁹⁸ <https://www.nodsverige.se/pgf-gor-ocksa-att-bade-regeringen-och-civilsamhallet-far-okad-forstaelse-for-varandras-vardag-och-verkligheter/>

⁹⁹ Ungdomsstyrelsen bytte namn till MUCF under 2014.

¹⁰⁰ <https://www.nodsverige.se/pgf/>

¹⁰¹ <https://www.nodsverige.se/wp-content/uploads/2021/06/minnesanteckningar-konstituerande-mote-pgf-2021.pdf>

¹⁰² <https://www.facebook.com/nodsverige/photos/a.2280282882088549/2757812454335587/>

I propositionen från 2009 föreslogs även att Regeringskansliet skulle genomföra en så kallad "försöksverksamhet" för vidgat samråd med civilsamhällets organisationer, som ett komplement till det ordinarie remissförfarandet.¹⁰³ Som en följd av detta genomfördes fem samråd under 2010-2011, i samarbete mellan fyra enheter vid olika departement.¹⁰⁴ Erfarenheterna från försöksverksamheten låg sedan till grund för framtagandet av en handledning, med tips och stöd för genomförandet av samråd. Handledningen utarbetades av enheten för ungdomspolitik och det civila samhället vid Utbildningsdepartementet, i dialog med övriga departement.

Även inom PGF diskuterades behovet av nya modeller för samverkan mellan parterna, vilket sägs ha lett till att "sagråd" utvecklades som metod av Regeringskansliet under 2015-2016 – i dialog med ett 100-tal civilsamhällesorganisationer.¹⁰⁵ Metoden är avsedd att användas av departement som önskar ta del av civilsamhällets kunskaper och perspektiv för fördjupat beslutsunderlag i en viss sakfråga, med utgångspunkt i de sex principerna i propositionen och överenskommelsen.¹⁰⁶ I metoden för sakråd ingår ett antal delmoment för att klargöra syftet, vilka som bjuds in, vilka frågor som avhandlas, hur dessa avhandlas, samt hur synpunkter tas om hand och återkopplas efteråt. Från Regeringskansliets sida betonas att sakråd är en frivillig arbetsmetod som utgör ett komplement till andra former för beredning och samråd.¹⁰⁷ Sedan metoden sjösattes har ett stort antal sakråd genomförts¹⁰⁸, i regi av olika departement. Några exempel är Kulturdepartementets sakråd om flyktningmottagandet från Ukraina och Arbetsmarknadsdepartementets sakråd om olika former av rasism. I vissa fall har NOD bistått departementen med förslag på civilsamhällesaktörer att bjuda in till sakråden med hjälp av sin Civilsamhällesbank, enligt NODs verksamhetsberättelse för 2020.

Figur 18. Sakråd om kulturarvsfrågor, 8 jun 2016.¹⁰⁹

¹⁰³ Prop. 2009/10:55, sid 81

¹⁰⁴ Regeringskansliet 2012, sid 9

¹⁰⁵ <https://civos.se/wp-content/uploads/2017/09/bilaga-1-forberedelsematerial.pdf>

¹⁰⁶ <https://www.regeringen.se/sakrad/>

¹⁰⁷ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/civila-samhallet-och-idrott/fragor-och-svar-om-sakrad/>

¹⁰⁸ Under 2021 genomfördes t.ex. 26 stycken sakråd (Prop. 2022/23:1 Utgiftsområde 17, sid 150)

¹⁰⁹ Foto: Regeringskansliet, <https://www.regeringen.se/artiklar/2016/06/sakrad-om-kulturarvsfragor--med-civila-samhallet/>

I propositionen konstaterades att det vid den tidpunkten, 2009, inte fanns någon myndighet som har ett mer samlat uppdrag inom civilsamhällesområdet och att behov av stöd från en myndighet i dessa frågor ditintills lösts genom avgränsade eller tillfälliga uppdrag.¹¹⁰ I linje med detta fick Ungdomsstyrelsen ett utökat uppdrag inom detta politikområde från 2012 och framåt¹¹¹ – vilket ytterligare förtydligades genom namnbytet från Ungdomsstyrelsen till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor under 2014.¹¹² I uppdraget ingår bland annat att skapa nätverk med myndigheter och organisationer, vilket till exempel lett till bildandet av ett nationellt nätverk med generaldirektörer och tjänstepersoner från ett 30-tal myndigheter.¹¹³ MUCF har även tagit fram en så kallad "samverkansmodell" för offentliga aktörer och civilsamhället, som kan användas på nationell, regional eller lokal nivå.¹¹⁴ Modellen omfattar fyra faser – förutsättningar; identifiera och involvera; planera och justera; samt implementera och polera – där de sex principerna från propositionen och överenskommelsen utgör en röd tråd. Ambitionen är att MUCFs och NODs verksamheter ska stärka och komplettera varandra, enligt MUCFs årsredovisning för 2020. De har därför regelbunden kontakt på både chefs- och handläggarnivå och har även samarrangerat flera aktiviteter, såsom rundabordsamtal och Forumkonferenser.¹¹⁵ Samtidigt kan det uppstå vissa gränsdragningsproblem gentemot MUCF, enligt NODs kanslipersonal. Särskilt i de fall där de genomför insatser inom samma sakområden, som exempelvis pandemin och Ukraina-kriget.

Figur 19. Forumkonferens i samarrangemang mellan MUCF och NOD, 24 maj 2022.¹¹⁶

¹¹⁰ Prop. 2009/10:55, sid 47

¹¹¹ <https://www.mucf.se/sites/default/files/2022/03/ungdomsstyrelsens-arsredovisning-2012.pdf>

¹¹² <https://www.mucf.se/sites/default/files/2022/03/mucf-arsredovisning-2014.pdf>

¹¹³ <https://www.mucf.se/sites/default/files/2022/03/MUCF%20%C3%A5rsredovisning%202021%20%28002%29.pdf>

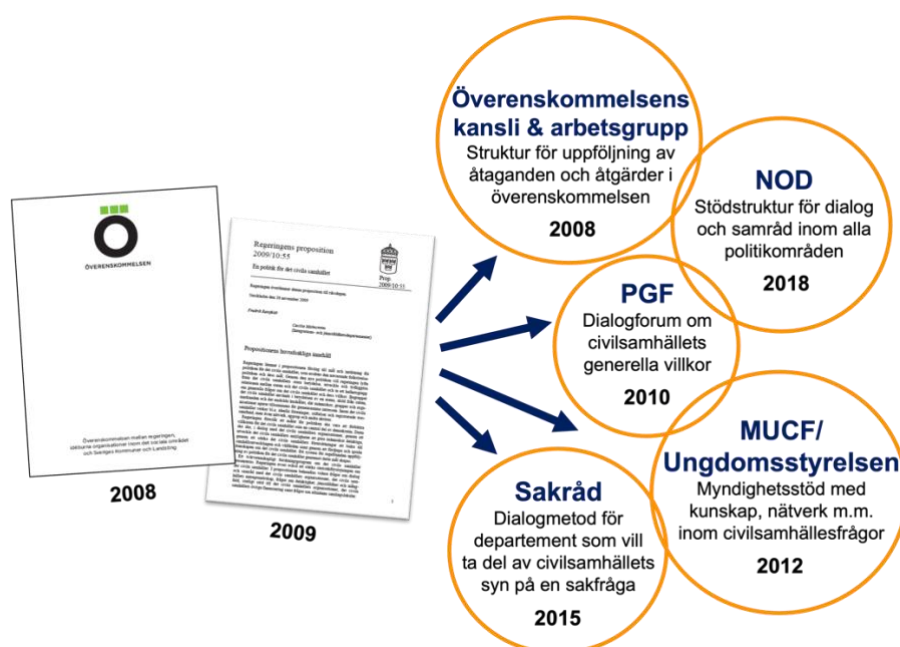
¹¹⁴ <https://www.mucf.se/verktyg/samverkansmodell-offentliga-aktorer-och-civilsamhallet>

¹¹⁵ Forumkonferensen arrangeras vartannat år som en breddning av dialogen i PGF.

¹¹⁶ <https://www.nodsverige.se/forumkonferensen-2022/>

Sammanfattningsvis kan NOD sägas ha en varierad relation till de andra forum och former för dialog som också har sin upprinnelse i översynen av den svenska folkrörelsepolitiken. En gemensam nämnare är de sex principerna för samspelet mellan regering och civilsamhälle, inklusive principen om dialog som bland annat anger att relationen mellan regering och civilsamhälle ska präglas av ömsesidighet där bådadas perspektiv och kompetens tillvaratas.¹¹⁷ Samtidigt skiljer sig följande aspekter åt mellan de olika forumen/formerna:

- **Parternas relation** – där NOD och PGF har en partsgemensam organisering med delat ansvar och inflytande mellan regering och civilsamhälle, medan sakråd leds av departement och MUCF utgör en myndighet.
- **Parternas dialog** – där dialogen inom NOD och sakråd fokuserar på enskilda sakfrågor, medan dialogen inom PGF fokuserar på mer generella aspekter av civilsamhällets villkor.
- **Forumens samarbete** – där NOD administrerar PGF, samarrangerar vissa aktiviteter med MUCF, samt bidrar med kontakter till sakråd.
- **Forumens överlappningar** – där NODs och MUCFs insatser inom samma sakområden kan konkurrera om deltagare och uppmärksamhet, där det kan ligga närmare till hands för departement att arrangera sakråd i egen regi än samråd tillsammans med NOD, samt att det kan vara svårt att se skillnaden mellan NOD och PGF då båda utgör partsgemensamma forum för dialog om liknande teman.

Figur 20. Forum och former för dialog på nationell nivå.

¹¹⁷ Regeringens skrivelse 2008/09:207, sid 36

4.3 Parternas engagemang

I framtagandet av de nationella överenskommelser som ligger till grund för NOD visades stort engagemang av företrädare från både regering och civilsamhälle. Den förhoppning som uttrycktes av civilsamhällesparten i den första överenskommelsen från 2008 var att den skulle förtydliga relationen och stärka samverkan mellan parterna, och på så sätt förbättra situationen för civilsamhällets arbete och frihet inom det sociala området.¹¹⁸ Regeringens motsvarande förhoppning var att överenskommelsen skulle tydliggöra och stärka civilsamhällets roll inom det sociala området, och på så sätt öka mångfalden och valfriheten i välfärden.¹¹⁹ Från offentligt håll var även Sveriges Kommuner och Landsting en part i den första överenskommelsen, med förhoppningen att den skulle kunna bidra till framväxten av lokala och regionala initiativ till dialog och överenskommelser.¹²⁰ Däremot var de inte part i den efterföljande överenskommelsen från 2018, utan var där enbart omnämnda som möjlig samtalspart för informationsutbyte, kunskapsuppbyggnad och samverkansbehov.¹²¹

I NOD nuvarande verksamhet tar sig parternas engagemang olika uttryck, exempelvis:

- Medverkan i NODs styrgrupp
- Initiativtagande till och deltagande i NODs dialoger och samråd
- Förankring av NODs syfte och verksamhet i sina egna organisationer
- Insatser för att säkerställa NODs fortsatta finansiering

4.3.1 Parternas gemensamma engagemang

I överenskommelsen från 2018 anges att NOD ska ha en partsgemensam styrgrupp, med högst fyra representanter från Regeringskansliet och högst sju representanter från anslutna civilsamhällesorganisationer.¹²² Det anges även att styrgruppen ska mötas minst fyra gånger per år och gemensamt besluta om hur dialoger och samråd ska genomföras. Enligt styrgruppens arbetsordning är deras uppgift att fastställa NODs verksamhetsplan och budget, besluta i verksamhetsfrågor av större betydelse, tillsätta NODs kanslichef m.m. Där anges dessutom att posten som styrgruppens ordförande ska innehas av en företrädare från civilsamhällesparten och posten som vice ordförande av en företrädare från regeringsparten. Vidare anges att styrgruppsmötena ska följa en stående dagordning med en given arbets- och prioritetsordning, som fastställs i dialog mellan NODs kanslichef och styrgruppens ordförande och vice ordförande. Återkommande punkter på dagordningen är exempelvis avrapportering från NODs kansli och respektive part, samt eventuella beslutspunkter.

Vissa menar att styrgruppsmötenas upplägg inte uppmuntrar till aktivt engagemang bland ledamöterna, enligt de intervjuer och observationer som genomförts i följeforskningen.

¹¹⁸ Regeringens skrivelse 2008/09:207, sid 28

¹¹⁹ Regeringens skrivelse 2008/09:207, sid 26

¹²⁰ Regeringens skrivelse 2008/09:207, sid 32

¹²¹ Regeringsbeslut 2018-02-01, sid 6

¹²² Regeringsbeslut 2018-02-01, sid 1 och 6

Mötena har mestadels omfattat informationsutbyte om NODs och parternas aktuella situation, snarare än strategiska diskussioner om NODs verksamhet. Inte heller vid de tillfällen när beslutspunkter står på dagordningen, till exempel verksamhetsplan och verksamhetsberättelse, brukar det uppstå några mer ingående diskussioner. Det sägs att aktiva inspel från styrgruppsledamöterna och deras organisationer försvåras av att de punkter som avhandlas vid mötena ofta är så pass långt framskridna att det är för sent att bidra med meningsfull input. Dessutom sägs mötesunderlagen sakna konkreta frågeställningar och detaljerad information som ledamöterna kan förankra i den egna organisationen inför mötena, vilket leder till oförberedda mötesdiskussioner där de får agera "på volley". Samtidigt påpekas att ledamöterna har möjlighet att på eget initiativ tänka till inför mötena och förbereda sin input.

För att öka styrgruppens strategiska engagemang i NODs verksamhet genomfördes ett gemensamt halvdagsmöte hösten 2021, med processledning av en extern konsult. Mötets fokus var NODs verksamhetsplan för kommande år, vilket utmynnade i flera medskick från styrgruppen till kansliet. Enligt minnesanteckningarna handlade medskicken bland annat om att NOD ska kunna jobba både med sakfrågor och strukturfrågor, att det finns behov av att tydliggöra nyttan för organisationerna att vara anslutna till NOD, samt att det behöver utredas hur arbetet inom PGF kan vidareutvecklas. Ett år senare, hösten 2022, samlades styrgruppen till ett heldagsmöte där det fördes engagerade diskussioner om:

- **NODs syfte och insatser** – där det bland annat konstaterades att NODs lägesbilder visat sig vara väldigt värdefulla för att ge en samlad bild av parternas perspektiv på aktuella sakfrågor, samtidigt som de behöver följas upp av fortsatt dialog och samråd.
- **Balansen mellan parterna** – där det bland annat konstaterades att maktrelationen mellan parterna är ojämlig i grunden då regeringen har det politiska huvudansvaret för de sakfrågor som avhandlas i NOD, samtidigt som civilsamhällespartens initiativ till dialog behöver uppmuntras och underlättas.
- **Relationen till andra dialog-forum/former** – där det bland annat konstaterades att det alltid kommer att finnas en mängd olika forum och former för dialog, påverkan och samarbete mellan regering och civilsamhälle, men att NOD kan erbjuda en parts-gemensam plattform med beprövade dialogformer vid behov.

Parternas gemensamma engagemang i NOD anses även vara viktigt för att säkerställa fortsatt finansiering av verksamheten, enligt intervjuade företrädare från båda parter. Som beskrevs inledningsvis finansieras NOD genom statsbudgeten, där medlen utbetalas i form av ett statligt bidrag från MUCF. Det sägs ha varit en stor seger att statliga medel avsattes för att initiera NOD under 2018, eftersom sådant brukar vara svårt att få igenom för denna sorts parts-gemensamma konstellationer. Samtidigt krävs årliga budgetbeslut för fortsatt finansiering, vilket sägs kräva att såväl tjänstepersoner som statsråd och riksdagspolitiker ser en tydlig nytta med verksamheten, enligt de intervjuade. För att NOD ska prioriteras i statsbudgeten – där konkurrensen är hård mellan olika utgiftsområden och utgiftsposter – anses det behövas dels en politisk vilja, dels att Regeringskansliets tjänstepersoner framgångsrikt argumenterar för

det, och dels att NODs civilsamhällespart aktivt lobbar för det.

4.3.2 Regeringspartens engagemang

Regeringspartens engagemang tar sig bland annat uttryck i att de har fyra representanter i NODs styrgrupp. Två av dessa är tjänstepersoner från den enhet som har huvudansvar för sakområdet civilsamhälle, som efter regeringsbildningen hösten 2022 övergår från Kulturdepartementet till Socialdepartementet. En är tjänsteperson från den enhet som samordnar det nationella genomförandet av Agenda 2030, som efter regeringsbildningen övergår från Miljödepartementet till Klimat- och näringslivsdepartementet. Den sista är en tjänsteperson från den enhet som har huvudansvar för sakområdena integration och arbete mot segregation, som övergår från Justitiedepartementet till Arbetsmarknadsdepartementet. Från civilsamhällespartens sida har det efterfrågats en större rotation mellan olika enheter och departement i NODs styrgrupp, för att bättre spegla den bredd av politikområden som verksamheten berör. Regeringspartens engagemang är emellertid bredare än så eftersom fler departement¹²³ – och även flera myndigheter¹²⁴ – har medarrangerat aktiviteter i NODs regi, som beskrivits tidigare i denna rapport. Dessutom har än fler departement och myndigheter deltagit i NODs aktiviteterna, och tagit del av NODs skriftliga/digitala produkter.

Sedan start har NODs kanslipersonal arbetat för att successivt öka kännedomen om och kontaktytorna för NOD bland olika departement och myndigheter. Det har lett till att antalet offentligt initierade aktiviteter, offentliga deltagare och berörda politikområden ökat för varje år, enligt NODs verksamhetsberättelser. Samtidigt är det en lång väg kvar tills kännedomen och nyttjandet av NOD är tillräckligt brett inom regeringsparten, enligt NODs kanslipersonal. Fortfarande sker många initiativ till dialog på ett sporadiskt och spontant sätt från det offentliga sida, enligt NODs kanslipersonal och intervjuade företrädare för NODs parter. En förklaring som framförs är att det kan upplevas som snabbare och enklare att själva bjuda in till dialog, istället för att ta hjälp av NOD. Det är först när offentliga aktörer känner sig trygga med att NOD är trovärdigt, pålitligt och smidigt börjar det ligga närmare till hands att vända sig dit, enligt NODs kanslipersonal. Ett sådant förtroende tar ofta tid att bygga upp, menar de.

4.3.3 Civilsamhällespartens engagemang

Civilsamhällespartens engagemang tar sig bland annat uttryck i att 14 paraplyorganisationer¹²⁵ anslutit sig till NOD sedan start, utöver de fyra organisationer¹²⁶ som ingick överenskommelsen 2018. Sju av de anslutna organisationerna¹²⁷ har invalda företrädare i NODs

¹²³ Infrastrukturdepartementet, Justitiedepartementet, Kulturdepartementet, Miljödepartementet, Socialdepartementet, Utrikesdepartementet

¹²⁴ Delegationen mot segregation, Migrationsverket, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MUCF, Socialstyrelsen, Upphandlingsmyndigheten

¹²⁵ ArbetSam, CONCORD Sverige, FOR, Funktionsrätt Sverige, Giva Sverige, Ideell kulturallians, IOGT-NTO, KLYS, NSPH, SIOS, SKOOPI, Sveriges konsumenter, Sveriges kristna råd, Sveriges kvinnoorganisationer

¹²⁶ Civos, Famna, Forum, LSU

¹²⁷ Civos, Forum, Funktionsrätt Sverige, Giva Sverige, Ideell Kulturallians, LSU, Sveriges kristna råd

styrgrupp, varav tre¹²⁸ är organisationer som var med och startade NOD. I takt med att nya personer och organisationer valts in i styrgruppen upplevs det ha blivit svårare att bibehålla en gemensam förståelse av NODs syfte och verksamhet inom civilsamhällesparten, enligt intervjuer och observationer. Det uttrycks även viss förvåning över att de organisationer som varit med sedan start inte visat ett större engagemang i NODs strategiska styrning.

För att öka engagemanget bland civilsamhällespartens styrgruppsledamöter samlades de till ett heldagsmöte hösten 2021, med processledning av en extern konsult. Vid mötet diskuterades bland annat motiven till att vara med i NOD, samt rollfördelning och samverkan mellan NODs styrgrupp, civilsamhällesparten, de anslutna organisationerna och den egna organisationen. Enligt minnesanteckningarna från mötet drogs bland annat slutsatsen att civilsamhällespartens styrgruppsledamöter behöver samordna sig bättre inför NODs styrgruppsmöten. Dessutom framhölls vikten av att alla NOD-anslutna organisationer bjuds in till regelbundna besluts- och nätverksmöten, för att skapa en bred samordning inom parten och formulera medskick till partens styrgruppsledamöter. Sådana samlingar har blivit än viktigare i takt med att antalet anslutna organisationer ökat, vilket inneburit att allt fler saknar egna företrädare i styrgruppen. En gång om året samlas parten till ett så kallat "årligt möte" där de utser sina företrädare i styrgruppen. Exempel på ett tema som avhandlats vid övriga partsmöten är organisationernas nuläge och behov under pandemin, våren 2020 och 2021.

Figur 21. Civilsamhällespartens årliga möte, 3 okt 2019.¹²⁹

Dessutom har civilsamhällesparten gett NODs kansli i uppdrag att anordna partsmöten om hur verksamheten kan skapa mervärde för anslutna organisationer, där ett första möte genomfördes våren 2022. Ett exempel på ett sådant mervärde är organisationernas möjligheter att med hjälp av NOD initiera dialoger och samråd med offentliga aktörer om

¹²⁸ Civos, Forum, LSU

¹²⁹ <https://www.facebook.com/nodsverige/photos/a.2280282882088549/2649128281870672/>

aktuella sakfrågor. Hittills har åtta organisationer¹³⁰ varit medarrangörer till aktiviteter i NODs regi – och ett stort antal organisationer har dessutom varit deltagare i NODs aktiviteter. Som beskrevs tidigare anses det finnas behov av att förbättra civilsamhällespartens förutsättningar att initiera NOD-aktiviteter, mot bakgrund av att merparten hittills initierats av regeringsparten. Utöver tidigare nämnda anledningar – t.ex. bristande intresse för civilsamhällets initiativ bland offentliga aktörer – så menar intervjuade civilsamhällesföreträdare att det även finns interna hinder för att skapa ett engagemang för NOD inom deras egna organisationer. Bland annat sägs det finnas ont om utrymme att diskutera NOD vid interna möten och det upplevs vara svårt att förmedla NODs syfte och nytta till andra i organisationen.

Det sägs även att många organisationer föredrar att använda sina egna kanaler och kontakter för att föra en dialog med politiker och tjänstepersoner om sina intresseområden, enligt intervjuade civilsamhällesföreträdare. Den sorts paraplyorganisationer som ingår i NOD är dessutom ofta engagerade i flera olika forum för dialog, påverkan och samverkan, som konkurrerar om tid och uppmärksamhet. Som exempel kan anges att det för närvarande finns 44 olika fasta forum för samråd mellan regeringen och civilsamhället.¹³¹ Samtidigt har NOD potential att tillvaratas som en resurs i dessa olika forum, enligt NODs kanslipersonal. Ett befintligt exempel är NODs uppdrag att administrera PGF, som även sägs kunna skapa synergier på så sätt att NOD kan ta vidare frågor som avhandlats där vid behov av ytterligare diskussion.¹³² På liknande sätt skulle NOD kunna ta vidare de förslag som utarbetats inom initiativet ”Nysta – Civilsamhällets nystartsgrupp för ett nytt samhällskontrakt”¹³³ enligt styrgruppens medskick till NODs verksamhetsplan 2022. Därför har NODs kanslipersonal gått igenom förslagen för att se vilka som skulle kunna tas vidare i NODs regi, där de förslag som handlar om arbetsmarknad, stadsplanering och artificiell intelligens (AI) bedöms vara särskilt framkomliga. Genomgången visar även att vissa av förslagen redan täckts in i NODs tidigare insatser, t.ex. genom lägesbilderna om moms- och skattefrågor, lärnätverket om offentlig upphandling, samt samrådet om öppna data.

¹³⁰ ABF Stockholm, Civos, CONCORD Sverige, Entreprenörskapsforum, Forum, Internetstiftelsen, LSU, Studieförbunden

¹³¹ Prop. 2022/23:1 Utgiftsområde 17, sid 150

¹³² <https://www.nodsverige.se/wp-content/uploads/2021/06/minnesanteckningar-konstituerande-mote-pgf-2021.pdf>

¹³³ <https://nysta.nu/v-rt-material/nystarapporten>

5. Slutsatser – från innovativ till hållbar samverkan

I detta avsnitt presenteras några övergripande slutsatser från följeforskningens samlade resultat. Det görs utifrån följeforskningens huvudfråga om vilka innovativa samverkansformer som omfattas i NODs verksamhet, samt vilka mervärden som detta skapar för de involverade organisationerna och för samhället i stort.

5.1 Innovativ samverkan

I både svensk och internationell forskning konstateras att innovativ samverkan ses som nödvändigt för att kunna rå på aktuella samhällsutmaningar som arbetslöshet, ohälsa, segregation, klimatförändringar m.m.¹³⁴ Sådana utmaningar brukar kallas för "wicked problems" eftersom de spänner över flera samhällssektorer och politikområden och vanligen saknar enkla och slutgiltiga lösningar.¹³⁵ Samverkan över organisations- och sektorsgränser anses göra det möjligt att gemensamt förstå och angripa dessa utmaningar på ett nytänkande och långsiktigt sätt.¹³⁶ Särskilt viktigt är samverkan mellan civilsamhället och den offentliga sektorn.¹³⁷ Detta eftersom civilsamhällets organisationer visat sig ha god förmåga att identifiera, artikulera och adressera behov av social förändring utifrån sina allmännyttiga ändamål, medborgerliga engagemang och dubbla roller som röstbärare och utförare.¹³⁸ Den offentliga sektorns aktörer, såsom stat och kommun, har å sin sida en central roll utifrån sitt huvudansvar för att säkerställa en allmän välfärd genom politiska beslut och åtgärder.¹³⁹

Samverkan mellan civilsamhällets och offentliga sektorns aktörer kring aktuella samhällsutmaningar sker ofta genom projekt, uppdrag, partnerskap m.m.¹⁴⁰ Även de överenskommelser som ligger till grund för NOD kan ses som ett exempel på detta.¹⁴¹ Det som kan sägas vara innovativt med den första överenskommelsen från 2008 är att den fastställde gemensamma visioner, principer och strukturer för samspelet mellan civilsamhället och den offentliga sektorn. Som beskrivits tidigare i denna rapport var förhoppningen att de skulle öka långsiktigheten och förutsägbarheten i parternas relation och minska "ryckigheten" med sporadiska och spontana initiativ till dialog. Detta verkar främst ha infriats på en abstrakt och symbolisk nivå, enligt tidigare forskning.¹⁴² Det som därmed kan sägas vara innovativt med den andra överenskommelsen från 2018 är att den lade grunden för en stödstruktur (d.v.s. NOD) som på ett mer praktiskt plan initierar och faciliterar dialoger och samråd mellan parterna.

NODs olika former för dialog och samråd kan också sägas vara innovativa på så sätt att de

¹³⁴ Domanski & Kaletka 2018, Gawell m.fl. 2020

¹³⁵ Churchman 1967, Howaldt 2019

¹³⁶ Domanski & Kaletka 2018, Gawell m.fl. 2020

¹³⁷ Butzin & Terstriep 2018, Domanski & Kaletka 2018

¹³⁸ Anheier m.fl. 2019, Lindberg 2021a

¹³⁹ Lubanski m.fl. 2015, Rønning & Knutagård 2015

¹⁴⁰ Gawell m.fl. 2020

¹⁴¹ Lindberg 2022

¹⁴² Reuter 2012, Reuter m.fl. 2012

utvecklats, testats och justerats utifrån parternas aktuella behov och erfarenheter. Som beskrivits tidigare i rapporten har detta lett fram till två övergripande former för NODs verksamhet: dels fysiska och digitala sammankomster, dels skriftliga och digitala produkter. Inom dessa två spår omfattas allt från samråd och lärnätverk till demokratilabb och lägesbilder. Ett exempel på hur dessa omformats över tid är lärnätverk, som å ena sidan upplevdes som givande av båda parter men å andra sidan var svåra att få till då de krävde att deltagarna kunde avsätta tid för att ses upprepade gånger under en längre tidsperiod. Istället visade sig samrådsserier vara en mer fungerande mellanform, med ett färre antal träffar under en mer begränsad tid. Dessutom ledde pandemin till en omfattande omprövning och omställning av NODs olika insatser, där vissa pausades (t.ex. lärnätverk), andra ställdes om från ett fysiskt till ett digitalt format (t.ex. samråd), och helt nya utvecklades (t.ex. lägesbilder).

NODs insatser under pandemin ger belägg för att verksamheten även kan sägas vara innovativ när det gäller att gemensamt adressera högaktuella samhällsutmaningar.¹⁴³ Som beskrivits tidigare i denna rapport innebar pandemin att efterfrågan på NODs insatser ökade kraftigt från både regerings- och civilsamhällesparten. Inom ramen för bl.a. samråd, lägesbilder och webbintervjuer avhandlades en mängd olika sakfrågor som aktualiserats av pandemin, t.ex. smittspridning bland unga och utsatta grupper, pandemins effekter på segregation, den ideella kultursektorns utmaningar, samt civilsamhällets behov och insatser under pandemin. Även när NOD genomfört insatser om Ukraina-kriget, Agenda 2030, Demokratin 100 år och andra samhällsaktuella frågor har intresset och deltagandet ökat tydligt inom både regeringen och civilsamhället. Det kan därmed sägas att breddningen från det sociala området till alla politikområden genom den andra överenskommelsen från 2018 varit centralt för att NOD ska kunna möjliggöra innovativ samverkan kring aktuella samhällsutmaningar.

En utmaning som återkommande diskuterats i NODs följeforskning är att tillvarata och förvalta verksamhetens innovativitet på ett långsiktigt sätt.¹⁴⁴ Det handlar om att ta steget från att ha etablerat NOD som en ny stödstruktur 2018 till att säkerställa fortlevnaden av NODs verksamhet och nytta på en mer permanent basis. Ett praktiskt exempel på detta är NODs fokusflyttning från akuta pandemiinsatser till hållbar omstart, där erfarenheterna från pandemin tillvaratas som en hävstång för att ställa om organisationer och samhälle på ett socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbart sätt. Ett annat exempel är säkerställandet av NODs fortsatta finansiering, där de årliga budgetbesluten förutsätter att det finns en politisk vilja, framgångsrik argumentation från Regeringskansliets tjänstepersoner, samt påtryckningar från civilsamhällespartens sida. På ett mer övergripande plan visar följeforskningen att NODs långsiktighet är beroende av att man lyckas omvandla överenskommelsernas abstrakta ambitioner om parternas samspel till praktisk nytta i form av dialoger och samråd – som i sin tur leder till reell politisk förändring inom de avhandlade sakfrågorna.

¹⁴³ Lindberg & Hill 2021

¹⁴⁴ Lindberg 2021b, Lindberg & Hill 2020

5.2 Mervärden för parterna

Vilka mervärden kan det då sägas att NODs innovativa samverkan skapar för de involverade organisationerna och för samhället i stort? Med mervärden menas här möjligheter och nytta utöver parternas övriga verksamheter och arenor.

Som beskrivits tidigare i denna rapport har NOD sin upprinnelse i behovet av att finna nya former för samverkan och samråd mellan civilsamhällets och offentliga sektorns aktörer, vilket framhölls i den statliga utredningen om framtidens folkrörelsepolitik från 2007.¹⁴⁵ Det resulterade i utvecklingen flera olika forum och former för dialog mellan regering och civilsamhälle, t.ex. överenskommelsen från 2008 (med en arbetsgrupp och ett kansli), PGF fr.o.m. 2010, sakråd fr.o.m. 2015, samt överenskommelsen från 2018 (med en stödstruktur i form av NOD). Dessutom finns många andra kanaler och kontakter för dialog och påverkan, bland annat de totalt 44 fasta forumen för samråd mellan regeringen och civilsamhället.¹⁴⁶ I förhållande till dessa olika arenor kan NOD sägas bidra med följande mervärden:

- **Omvandling av abstrakta ambitioner** om parternas samspel i den första överenskommelsen till praktisk nytta genom dialog och samråd om aktuella sakfrågor.
- **Breddning till alla politikområden** som regeringen verkar inom, till skillnad från den första överenskommelsens fokus på det sociala området.
- **Dialog och samråd kring dagsaktuella sakfrågor**, till skillnad från t.ex. PGFs fokus på mer generella och långsiktiga aspekter av civilsamhällets villkor.
- **Partsgemensam organisering** med delat ansvar och inflytande mellan regering och civilsamhälle, till skillnad från t.ex. sakråd och MUCF.
- **Vidga samtalet** genom att samla och samordna flera olika röster och organisationer från det mångfacetterade civilsamhället när det gäller aktuella sakfrågor.
- **Underlag och uppföljning** till de sakfrågor och politikområden som avhandlats inom t.ex. Nysta, PGF och sakråd.

Dessa olika mervärden skulle kunna förstärkas av ett förbättrat och fördjupat samarbete mellan de olika arenor som nämnts, menar både NODs kanslipersonal och företrädare från NODs parter. Ett förslag som framfördes vid NODs styrgruppsdag hösten 2022 var att tydligare införliva PGF i NODs ordinarie verksamhet, vilket skulle tydliggöra att det är ett komplement till NODs övriga dialog-forum/former. Ett annat förslag som framförts av NODs kanslipersonal är att utöka samarbetet med MUCF, där NOD skulle kunna vara behjälpliga med att initiera och facilitera myndighetens dialoger med civilsamhället. På liknande sätt skulle NOD kunna vara behjälpliga när departement arrangerar sakråd, genom kontakter, underlag och dokumentation, i större utsträckning än idag. Ett befintligt exempel är NODs genomgång av Nystas

¹⁴⁵ SOU 2007:66, sid 84

¹⁴⁶ Prop. 2022/23:1 Utgiftsområde 17, sid 150

förslag, för att se vilka som kan tas vidare inom ramen för NODs verksamhet. I följeforskningens årsrapport från 2021 uppmärksammades samtidigt risken för det som kallas för "innovation frenzy"¹⁴⁷ och "pro-innovation bias"¹⁴⁸ – som innebär att det kan vara mer lockande för parterna att ständigt skapa nya initiativ och arenor än att tillvarata och förvalta sina befintliga sådana.¹⁴⁹ Tidigare forskning visar att det kan skymma sikten för att befintliga och beprövade åtgärder kan vara mer adekvata och effektiva.¹⁵⁰

I tidigare följeforskningsrapporter konstateras att NODs mervärden även påverkas av relationen mellan regerings- och civilsamhällesparten.¹⁵¹ Som nämnts i denna rapport kan parternas relation sägas vara ojämlig i grunden, då regeringen har det politiska huvudansvaret för de sakfrågor som avhandlas i NOD. Det avspeglas i den överenskommelse från 2018 som ligger till grund för NOD, där det anges att stödstrukturen "ska stärka det offentliga dialog med det civila samhället".¹⁵² Att NOD finansieras genom statsbudgeten innebär dessutom att verksamhetens relevans för offentliga aktörer tydligt behöver framgå. Denna ojämliga relation medför att det nästan alltid finns intresse hos civilsamhällets organisationer att delta i de NOD-aktiviteter som initierats av departement och myndigheter, medan motsvarande intresse varit mer varierande. Det är en av flera möjliga anledningar till att regeringsparten hittills initierat och medarrangerat betydligt fler aktiviteter än civilsamhällesparten.

Relationen mellan NODs parter har likheter med tidigare forskningsrön om att tvärsektoriell samverkan kring samhällsutmaningar kan försvåras av aktörernas skilda roller och resurser.¹⁵³ För civilsamhällets del kan det innebära en risk för så kallad "kooptering" i betydelsen att de anpassar sig till offentliga aktörers agendor i utbyte mot stöd eller inflytande.¹⁵⁴ I linje med detta anses det vara viktigt att båda parter har inflytande över vilka sakfrågor som avhandlas i NOD, såsom beskrivits tidigare i denna rapport. Detsamma avspeglas i de principer för parternas samspel som fastställdes i överenskommelsen från 2008, som bland annat anger att parternas relation ska präglas av ömsesidighet där bådadas perspektiv och kompetens tillvaratas.¹⁵⁵ Följaktligen omfattar NODs aktuella verksamhetsplan insatser för att förbättra förutsättningarna för civilsamhällets organisationer att initiera dialoger med regeringssidan, samt att NODs kansli fått i uppdrag att undersöka hur verksamheten kan skapa mervärde för alla anslutna organisationer. Ett sådant mervärde kan vara att öka legitimiteten och genomslaget för deras perspektiv och intressen gentemot regeringen, genom att NOD samlar och samordnar flera olika röster och organisationer kring aktuella sakfrågor.¹⁵⁶

¹⁴⁷ D.v.s. en accelererande ström av nya lösningar ses som något önskvärt i sig (Sveiby m.fl. 2012).

¹⁴⁸ D.v.s. att innovation per automatik ses som det bästa sättet att möta utvecklingsbehov (Godin 2019).

¹⁴⁹ Lindberg 2021b

¹⁵⁰ Lindberg 2021a

¹⁵¹ Lindberg 2021b, Lindberg & Hill 2020

¹⁵² Regeringsbeslut 2018-02-01, sid 1

¹⁵³ Gawell m.fl. 2020

¹⁵⁴ Meeuwisse & Sunesson 1998

¹⁵⁵ Regeringens skrivelse 2008/09:207, sid 36

¹⁵⁶ Johansson 2011, Lindberg 2021b, Lindberg & Hill 2020

6. Referenslista

Aagaard Nielsen, K. & Svensson, L. (red.) (2006). Action research and participatory research. Maastricht: Shaker Publishing.

Anheier, H. K., Krlev, G., Mildemberger, G. (red.) (2019). Social innovation – comparative perspectives. New York: Routledge.

Butzin, A. & Terstriep, J. (2018). Actors and Roles in Social Innovation. I Howaldt et al. (red.). Atlas of Social Innovation – New Practices for a Better Future. Dortmund: TU Dortmund University, sid 78-81.

Churchman, C. W. (1967). Guest Editorial: Wicked Problems. Management Science, 14(4): 141-142.

Domanski, D. & Kaletka, C. (2018). Social innovation ecosystems. I Howaldt et al. (red.), Atlas of Social Innovation – New Practices for a Better Future. Dortmund: TU Dortmund University, sid 208-211.

Gawell, M., Lindberg, M., Neubeck, T. (2020). Innovationslabb för social inkludering erfarenheter från Vinnova-finansierade projekt. Stockholm: Idealistas.

Godin, B. (2019). From Innovation to X-innovation to Critical Innovation. I Howaldt et al. (red.). Atlas of Social Innovation – 2nd Volume. München: Oekom, sid 12-15.

Howaldt, J. (2019). Rethinking Innovation: Social Innovation as Important Part of a New Innovation Paradigm. I Howaldt Howaldt et al. (red.). Atlas of Social Innovation – 2nd Volume. München: Oekom, sid 16-20.

Johansson, M. (2011). I dialogens namn – idén om en överenskommelse mellan regeringen och ideella organisationer. Doktorsavhandling. Växjö: Linnaeus University Press.

Johansson, H., Kassman, A., Scaramuzzino, R. (2011). Staten och det civila samhällets organisationer i ett föränderligt välfärdssamhälle – perspektiv på en överenskommelse. Andra tematiska studien. Stockholm: Överenskommelsen. Finns via [denna länk](#).

Lindberg, M. (2022). Tillsammans för ett livskraftigt Norrbotten – forskningsanalys av den regionala överenskommelsen mellan civilsamhället och offentliga sektorn. Luleå: Luleå tekniska universitet. Finns via [denna länk](#).

Lindberg, M. (2021a). Social innovation i civilsamhällets organisationer – kunskapsöversikt och policyrekommendationer. Örebro: Entreprenörskapsforum. Finns via [denna länk](#).

Lindberg, M. (2021b). Årsrapport i NODs följeforskning 2021. Luleå: Luleå tekniska universitet. Finns via [denna länk](#).

Lindberg, M. & Hill, N. (2021). Innovativ corona-samverkan i NOD. Socialmedicinsk tidskrift, 98(1): 27-37. Finns via [denna länk](#).

Lindberg, M. & Hill, N. (2020). Årsrapport i NODs följeforskning 2020. Luleå: Luleå tekniska universitet. Finns via [denna länk](#).

Lubanski, N., Klæsøe, B., Johns, L. (2015). Välfärdsinnovation. Lund: Studentlitteratur.

Meeuwisse, A. & Sunesson, S. (1998). Frivilliga organisationer, socialt arbete och expertis. Socialvetenskaplig tidskrift, 5(2–3): 172-193.

MUCF (2021a). Samverkan mellan kommun och civilsamhälle – en inspirationsskrift med exempel från sex kommuner. Växjö: MUCF.

MUCF (2021b). Regionerna och civilsamhället – stöd och samverkan. Växjö: MUCF.

NOD & MUCF (2020). Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen - reviderad. Antagen av INGO-konferensen 30 okt 2019. Stockholm: NOD.

Nordfeldt, M. (2012). Förväntningar och spridning – en sammanfattande studie av den nationella Överenskommelsens tre första år. Stockholm: Överenskommelsen.

Nysta (2021). Nystarapporten – civilsamhällets svar på hur vi kan stärka samhällskontraktet demokratin och välfärden. Finns via [denna länk](#).

Proposition 2009/10:55. En politik för det civila samhället.

Prop. 2022/23:1. Budgetpropositionen för 2023. Utgiftsområde 17 – Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Regeringens skrivelse 2008/09:207. Överenskommelsen mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting.

Regeringsbeslut 2018-02-01. Överenskommelse om en stödstruktur för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället på nationell nivå.

Regeringskansliet (2012).Handledning för samråd med civila samhället. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Reuter, M. (2012). Överenskommelsen som spegel och arena. I F. Wijkström (red.), Civilsamhället i samhällskontraktet. Stockholm: European Civil Society Press.

Reuter, M., Wijkström, F., von Essen, J. (2012). Policy Tools or Mirrors of Politics. Nonprofit Policy Forum, 3(2).

Rønning, R. & Knutagård, M. (2015). Innovation in social welfare and human services. London: Routledge.

Sveiby, K-E., Gripenberg, P., Segercrantz, B. (red.) (2012). Challenging the Innovation Paradigm. New York: Taylor and Francis.

SOU 2007:66. Rörelser i tiden. Slutbetänkande av Utredningen om den statliga folkrörelsepolitiken i framtiden.